

Дайнай сэрэгшэд-журналистнуудай Дурасхаалай самбар нээгдээ

2 н.

Гэр бүлын уласхоорондын үдэртэ

9 н.

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной майн 15 Четверг

№ 17 (21967) (882)

Гарагай 5 www.burunep.ru

Буряад Унэн

АГУУЕХЭ ИЛАЛТЫН ҮДЭРӨӨР!

УВАЖАЕМЫЕ ЧИТАТЕЛИ!

ИД «Буряад унэн» 21 мая проводит «прямую линию» с заместителем Председателя Правительства Республики Бурятия по социальному развитию Владимиром Эдуардовичем Матхановым, тема - актуальные проблемы детства.

Звонить с 11.00 до 12.00 по телефону: 21-54-54.

“БАЯР, ЖАРГАЛ АСАРҮАН МАЙ ҺАРА МАРТАГ-ДАХАГҮЙЛ”

12 н.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг

ДАЙНАЙ СЭРЭГШЭД-ЖУРНАЛИСТНУУДАЙ ДУРАСХААЛАЙ ШЭНЭ САМБАР

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд

«АМАРЛИН» ДАСАН БАРИЛГАДА ХАНДИБ ҮРГЭЛ!

Еши-Гунчен ламын үүсхэл оролдолгоор Мухар-Шэбэрэй аймагай дэбисхэр дээр «Амарлин» дасан бодхоогдожо эхилхээр 10-аад гаран жэл боложо байна. Мүнөө барилга түгэхэдөө хүрэнхэй аад, зогсошоо. Эгээл тиимэхэй буян үйлдэлгын марфон Түгнэ нууриной Соёлой ордон дотор майн 16-да 14.00 сагта эмхидхэгдэхэнэ. Нютагархинаа энэ хэрэгтэ хабаадахыетнай уринабди. Ерээ аргагүй наа, имэ хаягаар хандибаа айлдаха болоно:

ИНН 7707083893
КПП 032302001
Бурятское отделение №8601
УДО 8601/0142
БИК 048142604
к/с 30101810400000000604
В национальном банке РФ
Банк России
ОКАТО 81236825001
р/с 40703810309160016227

АРШААН КУРОРТДО САГААН ҮБГЭНЭЙ ХҮРЭГ ЗАЛАРБА

Соёлой жэлэй хэмжэ-эндэ Аршаан курортдо ехэ удха шанартай үйл хэрэг - Сагаан Үбгэнэй хүрэг тодхогдо. «Лотос» ООО-гой генеральна директор Бальжир Цыжипов, дархан Даба Абидуев энэ хүрэгые зохион бүтээгээ юм.

Сагаан Үбгэн буддын шажанһаа урдахи сагай шүтөөн гэжэ мэдэнбди. Хүн зон тэрэниие 2500 гаран жэлэй үргэлжэдэ тахиһаар. XVIII зуун жэлдэ Сагаан Үбгэн буддын шажанай бурхануудай тоодо оруулагдаа. Газар дэлхэйн эзэдэ (сабдагуудай) орой болохо Сагаан Үбгэн бэеин элүүрье, ута наһа, эд зөөри, гэр бүл хамгаалдаг, амгалан тэнюун байдал асардаг.

Хүрэг нээлгын баяр ёһололдо олон зон ерээ. Хүндэтэ айлшад дунда Россиин Уран зураашадай холбооной гэшүүн, Фабержегэй жасын үндэр сэгнэлтэдэ нэгэнтэ бэшэ хүртэһэн Эрхүүгэй мэдээжэ скульптор Наталья Бакут, Сагаан Үбгэниие бүтээһэн мастерскойн хүтэлбэрлэгшэ, геолог Валерий Крюков гэгшэд байгаа.

«Сагаан мрамор шулууе Красноярска хизаарта, Эрхүү можодо нилээд удаан бэдэржэ, Байгалай эрье дээрэ, Бугульдейкэ нууринда олообди», - гэжэ Валерий Крюков хэлээ.

Хүрэг нээхын урда тээ бөөнэр тусхай мүргэл хэһэн байна. Харин нээлгын үдэр Хойморой дасанай ламанар хурал уншаа.

Аршаан нютагай захиргаанай толгойлогшо Даша-Нима Дашеевэй хэлһээр, мүнөө эндэ хоёр Сагаан Үбгэн бии болобо гэшэ. Түрүүшынхнь Монголһоо асарагдажа, 2010 ондо тодхогдо. Энэ удаа гурбан аршаануудай хажууда Сагаан Үбгэн бодхоогдо.

Дандар БУДАЕВ.

Улаан-Удын Хэблэй байшанда Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда унаһан 11 сурбалжалагшадта зорюулагдаһан Дурасхаалай самбар баяр ёһололой оршон байдалда нээгдэбэ. Анхан энэ самбар юрын түхэлөөр бүтээгдэһэн, байшангай захын талада үлгөөтэй байдаг хэн. Тэндэ буряад газетэнүүдэй журналист-сэрэгшэдэй 10 нэрэ оруулаатай хэн. Мүнөө энэ мрамораар бүтээгдэһэн самбарта үшөө нэгэ сурбалжалагшын нэрэ нэмэгдэбэ. Тиигэжэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда буу гартаа барижа тэмсэхынгээ хажуугаар жада мэтэ хурса гуурһа барижа, дайсагдтаа тэмсэһэн Буряад Республикын 11 журналистнар үшөө дахин дурсагдан мүнхэлэгдэбэ.

Дурасхаалай самбарай нээлгэндэ Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Петр Носков Буряад Республикын Толгойлогшо Вячеслав

Наговицынай зүгһөө сугла-рагшадые Агуу Илалтын һайндэрөөр амаршалаад, Агуу Илалта туйлалгада сэрэгшэ - сурбалжалагшадтай оруулһан үндэр үүргэ тэмдэглээ.

Москваһаа Берлин хүрэтэр дайшалхы замдаа буу бэшэ, харин блокнот, карандаш гартаа барижа, ехэ шухала үйлэ дүүргэжэ ябаа бшуу. Тэдэнэй гол зорилго хадаа дайнай байлдаан тухай арад зондо соносохо, мэдээсэхэ байгаа. Энэнь тон шухала байгаа бшуу. Эдэ репортернуудай аша габьяа сэгнэшгүй ехэ. Дайнай үеын шарлаһан газетэнүүдые иран харахада, ямар хүшэр хүндөөр энэ ажал эрхилэгдэдэг байгаа гэжэ эли. Дайнай үедэ илалта шэрээлсэһэн хүнүүдтэ зорюулһан энэ самбар байгуулаха ехэл удха шанартай үйлэ гэшэ, - гэжэ Петр Носков тэмдэглээ.

Мемориальна самбарай шэнээр бүтээгдэхэдэ, үшөө нэгэ сурбалжалагшын нэрэ мүнхэрүүлэгдэһэн тухай Буряад Республикын Правительствын захиргаанай хүтэлбэрлэгшын мэдээс-

лэй талаар орлогшо Ирина Смоляк хөөрөжэ үгэбэ.

- Энэ самбар бэлдэхэ үедөө архивай дансануудые уудалжа, шэнжэлжэ, Константин Брянский гэхэн журналистын нэрэ элирүүлэгдээ. ТАСС-ай корреспондентэр ажаллаһан энэ журналист анхан «Буряад-Монгол комсомолой» редактораар хүдэлһэн юм. Рязанска областьдо баатарай үхэлөөр унаһан. Тэдэнэр булта мүнөө байһан бидэнэй олонхинһоо холо залуу наһатай байһан. Ами наһаа арад зоной амгалан байдалай түлөө үгөө бшуу, - гэжэ Ирина Смоляк онсолбо.

Удаань баярай үгэ хэлэгшэ, Буряад Республикын Ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ Ревомир Гармаев өөрөө 15 жэлэй туршада «Буряад үнэн» сониндо ахмад редактораар ажаллаһан юм.

- Мүнөөдэр энэ Дурасхаалай самбарта үшөө нэгэ нэрэ нэмэгдэбэ. Энэ ехэ дайнай нюусань аргааханаар, ехэ удаагаар нээгдэнэ. Үшөө олон мэдэгдээгүй үйлэ хэрэгүүд, олон габьяата нэрэ обогүүд элирүүлэгдэхэ

байха. Тиимэхэй бидэ мүнөө «Дурасхаалай дэбтэр» гэжэ ном дээрэ ажаллажа байнабди. Урда хэблэгдэһэн 9 боти ном соо оруулагдаагүй баатар сэрэгшэдэй нэрэнүүд оруулагдаха. Минии «Буряад үнэн» сониндо ажаллажа байхадамни, дайнда ябаһан ветеранууд ажалладаг хэн. Тэдэнэй тоодо пулемётчик Намдаг Цыбеннов хадаа баатаршалга гаргажа шалгарһан, «Шэн зоригой түлөө» гэхэн гурбан медалда хүртэһэн, Ленинэй орденээр шагнагдаһан, мүн хүндөөр шархатаһан байгаа. Советскэ Союзай Герой гэхэн үндэр нэрэ зэргэдэ зууршалагдаад, абангүй үлэшэһэн байгаа. Иимэ хуби заяатай урдын сэрэгшэд манай Буряад орондо ехэ олон. Дайнай һүүлээр олон жэлнүүд үнгэрбэшье, тэдэнэй алдарт нэрэ, дайшалхы аша габьяа хэзээдэшье мартагдахагүй, - гэжэ Ревомир Гармаев тэмдэглээ.

Улаан-Удын олондо мэдээсэл тараадаг эмхинүүдэй журналистнар Дурасхаалай самбар нээлгэндэ суглаара. **Цырегма САМПИЛОВА.**

Нютагуудай ниитэ хүтэлбэри

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ ЭРХИМ ТОС-УУД ШАГНАГДАА

Буряад Республика доторнай 900 гаран ТОС-ууд гэхэ гү, али газар дэбисхэрэй өөһэдэн хүтэлбэрийн эмхинүүд ехэ ажал ябуулаа гэжэ тэмдэглэхээр. Тэдэнэй хүтэлбэридэ Буряад орондо ажаһуугшадтай (16 наһанһаа дээшэ наһатайшуул) 40 процентнь хабаадана гэшэ. «Газар дэбисхэрэй эрхим ниитэ хүтэлбэри» гэхэн заншалта болоһон республиканска конкурсын дүнгөөр жэл бүри эрхим коллективүүд шагнагдадаг гэшэ. Тээмэндэ Правительствын сонсоһон тусхай тогтоолоор Буряад ороноймнай эрхимээр ажалаа ябуулһан, хүн зонойнгоо ажабайдал һайжаруулһан, ехэ барилгануудые хэһэн, тосхон, нууринуудаа болбосон түхэлтэй болгоһон, үхибүүдтэ болон ехэшүүлдэ стадион, бусад амаралгын болон ажа-

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

лай түхээрэлгэнүүдые бүлдэһэн ТОС-уудай хүтэлбэрлэгшэд шагнагдаһан байна.

Тэдэ хэд бэ гэхэдэ, түрүүшын нууринуудые эзэлһэн ТОС-уудай дунда «Ярикто» (Баргажанай аймаг), «Живой ручей» (Бэшүүрэй аймаг), «Гулам-

та», «Бунхан» (Захааминай аймаг), «Возрождение» (Кабанскын аймаг), «Найдал» (Хэжэнгын аймаг), «Курумкан» (Хурамхаанай аймаг), «Тоонто нютаг», «Жарки» (Хяагтын аймаг), «Туяра» (Мухар-Шэбэрэй аймаг), «Возрождение» (Прибайкалийн аймаг), «Таежник»,

«Асикта» (Хойто-Байгалай аймаг), «Возрождение» (Тарбагатайн аймаг), «Толто», «Молодежь Тунки» (Түнхэнэй аймаг), «Хозяин» (Хориин аймаг) гэхэн ТОС-уудай дарганар 250 мянган түхэригэй мүнгэн шанда, дипломуудта хүртэһэн байна.

Харин хотонуудай ТОС-ууд соо Гусиноозерскын «Искра» (Сэлэнгын аймаг), тиихэдэ Закаменскын «Плечом к плечу» (Захааминай аймаг), Каменское хотын «Переулок» (Кабанскын район) эрхимүүдэй тоодо орожо, мүнгэн шангуудые, дипломуудые абаһан юм. Республикымнай ТОС-уудай ажал тухай дэлгэрэнгүгээр, гүн удхатайгаар бэшэһэн журналистнуудай дунда «Буряад үнэн» Хэблэй байшангай бэрхэ корреспондент Дулма Баторова шалгаржа, мүнгэн шанда, дипломдо хүртэһэн байна. Суг хүдэлдэг нүхэрөө хани халуунаар амаршалнабди!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2014 оной майн 12 - 16

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ХҮТЭЛБЭРИ ДОРО ҮНГЭРГЭГДЭХ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
12.05 9.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
12.05 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
Буряад Республикын хуулинуудыг федеральна хуулинуудтай зохилдуулха тухай
14.05 14.00 каб.231

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн, хуули ёноной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)

"Буряад Республикын зарим хуули ёноной актуудта хубилалтануудыг оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
14.05 10.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн түлөөлэлгэтэ зургаануудай зүблэлэй нүүдэл зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай
14.05 14.00 каб.322

"Россиин Федерацида нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн эмхидхэлгын юрэнхы дүримүүд тухай" федеральна хуулиин 43.1 статьяда хубилалта оруулха тухай" 470001-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай
15.05 14.00 каб.322

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)

"Буряад Республикада органическа продукция үйлдбэрлэх тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб бэлдэхэ тухай
13.05 10.00 каб.119

Буряад Республикын хуулинуудыг федеральна хуулинуудтай зохилдуулха тухай
14.05 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)

"Буряад Республикын хэлсээнүүд тухай" Буряад Республикын Хуулиин 4-дэхи статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
13.05 14.00 каб.212

"Буряад Республикын Арадай Хуралай түлөөлэгдэһэн политическэ ниигэмүүдэй ажаябуулгыне нютагай телевиденезэр адли тэгшэ харуулха найдүүлганууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
14.05 14.00 каб.212

Нүүдэл хүдэлмэрийн зүблөөн:
"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ музейнүүд болон Россиин Федерациин музейн жаса тухай" Буряад Республикын Хуули бэелүүлгын ябаса тухай" асуудалыг Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй хэлсэлгэдэ бэлдэхэ тухай
15.05 11.00 М.Н.Хангаловай нэрэмжэтэ Буряадай түүхын музей

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. "Хуулиин наһа гүйсөөгүйшүүлэй эрхэнүүдыг хамгаалхын тула Россиин Федерациин зарим хуули ёноной актуудта хубилалтануудыг оруулха тухай" федеральна хуулиин түлэб тухай
12.05 14.30 каб.218

2. "Хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдтэ үзүүлэгдэдэг гүрэнэй дэмжэлгын нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай" федеральна хуулида гүрэнэй дэмжэлгэдэ хүртэхэ эрхэтэй хүнүүдэй бүлэгыг үргэдхэлгэдэ хабаатай хубилалтануудыг

орүүлха тухай" 489751-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай
12.05 15.00 каб.218

3. Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ нуралсалай халбарид гүрэнэй-олонийтын хүтэлэлгэ тухай (Буряад Республикын нуралсалай байгуулгыне хүтэлхэ хэрэгтэ олониитын хабаадалгын асуудалыг хуулиин талаар гуримшуулгада хабаатай)
14.05 10.00 каб.218

4. Буряад Республикын нуралсалай эмхи зургаануудта нурагшадай хооллолгын эмхидхэлгыне, халуун эдегээр хангалгыне найжаруулха, шанарыень дээшлүүлхэ тухай
14.05 10.30 каб.218

5. "Буряад Республикада юрэнхы нуралсалыне мунгэн зөөрээр хангалгын хуулига хэмжээнүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
14.05 11.00 каб.218

6. "Страховой тулбэринүүд тухай" 2013 оной декабриин 28-ай 400-ФЗ дугаарай федеральна хуули тухай
15.05 10.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгааалин нөөсөнүүдыг ашаглалгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

"Буряад Республикын тусхай гэр байрын жасаһаа гэр байра үгэлгын гурим тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
12.05 14.00 каб.203

"Улаан-Үдэ хотын хүйтэн уһаар хангалгын предпрятинуудай ажаябуулга тухай Буряад Республикын Правительствын мэдээсэл тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

15.05 10.00 каб.211

III. "ДҮХЭРИГ ШЭРЭЭ" Арадай Хуралай "Ниитэ нэгэн Росси" фракци (хүтэлбэрилэгшэнь В.А.Павлов)
Буряад Республикада олон хүүгэдтэй бүлэнүүдыг дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай
14.05 14.00 Бага танхим

IV. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА В.Г.Ирильдеев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгааалин нөөсөнүүдыг ашаглалгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хорооной түрүүлэгшэ
14.05 14.00-16.00 каб.211

V. РЕСПУБЛИКАНСКА ХЭМЖЭЭ ЯБУУЛГАНУУД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хорооной депутатуудай "Политическэ хамалган хашалганһаа хохидогшодой Буряадай эблэл" гэнэн нютагай олониитын эмхиин байгуулагдаһаар 20 жэлэй ойдо зориулагдаһан эрдэмэй-практическа конференцидэ хабаадалга
14.05 14.00 Үндэһэтэнэй номой сан, конференц-танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хорооной депутатуудай "Пересвет" гэнэн хизаарлагдамал харюусалгатай бүлгэмэй тогтоогдоһоор 60 жэлэй ойдо зориулагдаһан хэмжээ ябуулгануудта хабаадалга
16.05 12.00 Корабельная гудамжын 32-дохи гэр

VI. КОМАНДИРОВКОНУУД А.П.Попов - Кабанскын аймаг, хунгуулиин тойрогто хүдэлмэрилгэ
16.05

Б.Ц.Семенов - хунгуулиин тойрогто хүдэлмэрилгэ
16.05

МОНГОЛ ОРОНОЙ МОРИН ХУУРШАДАЙ ШУУЛГА ДАХИНАА УЛААН-ҮДЭДЭ

Монгол ороной морин хууршадай шуулга энэ нарын 21, 22-ой үдэрнүүдтэ Буряадай Гүрэнэй дуу хүгжэмэй газарай танхим соо наадаая дэлгэхэнь. Энэ удаа хэдэн фильмүүдэй хүгжэм Буряадай харагшадта дурадхагдаха.

Энэ шуулга 1992 ондо анхан байгуулагдаһан, нүүдэлшэ монголой шэдитэ хүгжэм дэлхэй дээгүүр дэлгэрүүлхэ зорилготойл байгуулагдаһан байгаа бээ, үнэхөөр тиимэл наа, ондоо ямар зэмсэг энэ хүсэл эрмэлзэлыне бэелүүлжэ шадахаб даа... Энэ шуулга тогтоһон саһаа хойшо дэлхэйн ехэ гүрэнүүдээр, тэдэнэй ниислэл хотонуудаар үндэһэн хүгжэмөө дэлгэрүүлэн ябажал байдаг. Улаан-Үдэшье хоёр удаа ерээжэ ошоһон байха, хууршадай хүгжэм доро манай дуушад Дугаржаб Дашиев, Ким Базарсадаев, Чимита Шанюшкина гэгшэд дуулаһан юм. Энэ хадаа 1995 он байгаа, мүнөө дэлхэй түбээр дэлгэрэн дэлгэстэ гаража байдаг фильмүүдэй хүгжэм наадаха арга нүхэсэл байгуулһан энэ шуулга яһала мэдээжэ болонхой.

Хүндэтэ харагшад, оройдоол хоёр үдэрэй туршада мэдээжэ энэ шуулга хараха, шагнаха аргатайт. Зорижо ошоо болобол, тэндэ орхиһон сагаа хэзээдэшье шаналхагүй байһантнай одоол эли, ошогты, хүндэтэ нүхэд, сэдхэлээрээ амархат...

Н.ШАБАЕВ.

Хоца Намсараевай 125 жэлэй ойдо

«МҮНӨӨ САГАЙ ТҮҮХЫЕ ...МҮНГЭН БЭХЭЭР БЭШЭДЭГ ҮАЙБ»

ХЭЖЭНГЭДЭЭ ДУРАТАЙБ
 Мүндэгэр сагаан
 Мүнгэн бүрхөөр тодхоһон шэнги
 Мүнхэ тобогор
 Һэбхээн ууламни,
 Мүшэтэн, гэрэлтэн
 ханагданалши,
 Хургы торгон хормой
 дээрэһээш
 Хорин соргоор хайлан
 гарадаг
 Һархаг шэнги һаруул
 тунгалаг
 Һайхан булагууд дэбэрэн
 байдаг юумэл!
 Дунгинама суурян
 Дуулим сагаан жабартай
 Хэжэнгэдээ дуратайб,
 Дуран ханаан хоёрһоо
 Дурдан хэлэн дууланам.
 Дулаахан, зөөлэхэн
 сэдхэлтэ
 Нүхэдэйм зузаан жаргалнууд
 Дорюун омог зүрхэн сооһоонь
 Долгилон, хүхин байдаг
 юумэл!
 Һайхан нарата
 Һаруул номин тэнгэридэш
 Һаадаг номо дэлиһэн шэнги

Одон соохор
 Улаан бүргэд дүүлжэ,
 Хабатай суутай баатар эрын
 Хатуу шэлдэн эрхын хүсөөр
 Эршэлэн табиһан эритын дээжэ
 Һомон шэнгээр шууян
 байдаг гэгшэл!
 Түрэнэн нютагаа
 Түүхэлэн, энхэрэн хүхидэгби.
 Түрэлхи халуун
 зүрхэнһөөмни
 Урган, сэсэглэн байдаг
 Уран гоёхон угалза
 Арадаймни бэшэһэн
 Алтан түүхын хууданан дээрэ,
 Асара хатуу алмаз мэтэ
 Ямар хурсаар яларан
 байха ааб!
 Омог дуушын
 Урлан, дуулан һуухадань,
 Огторгойн түмэн
 Одо мүшэд шагнажа,
 Уймар гэжэ тэрэнэй тухай
 Нэгэш үгэ хэлээгүйл,
 Уужам дэлхэйн урган
 байдаг
 Жэмэс эрдэнийн гэрэлнүүд
 Оюун бэлигэй үдха шанар
 гэнэн юумэл!
 1938 он

ДУХАРЯАГАЙ ДУУН
 Баян баян нютагтаа
 Баабай эжы болохолди,
 Баран хүбүү, басагаая
 Үргэн жарган һуухалди.
 Тарган тарган мяхаяа
 Табаг дүүрэн табихалди,
 Танай манай гэхэгүй
 Ураг эльгэн болохолди.
 Хатуу хатуу духаряагаа
 Халуун дундань барихалди,
 Хари холын гэхэгүй
 Хамта дуулан һуухалди.
 Тала хайхан дайдаараа
 Таряа ногоо тарихалди,
 Табан хушуун малаараа
 Тарган баян гэгдэхалди.
 1940 он
ТОРГОН ТОРГОН ТУГААРАА
 Торгон торгон тугаараа
 Толо татан налбана,
 Тодо хайхан Москва
 Туяа татан ялбана.
 Эди шэди түгэлдэр
 Эрхим манай баатарнууд
 Эрлиг хара дайсанаа

Эрид шангаар сохибо.
 Алтан алтан одоороо
 Агаар нэбтэ толорно,
 Ариг хайхан мавзолей
 Алад холо яларна.
 Арга бэлиг түгэлдэр
 Абтай манай баатарнууд
 Ада муухай дайсанаа
 Аюул шангаар сохибо.
 Мүнгэн мүнгэн мүшөөрөө
 Мүнхэ гэрэл сасарна,
 Мүрэн далай арадһаа
 Зориг галаар бадарна.
 Хаба хүсэ түгэлдэр
 Хатан булад баатарнууд
 Харата шолмос дайсанаа
 Хамха бутта сохибо.
 1941 он
СҮЛӨӨТЭЙ ЗУГАА
 Мүнөө сагай түүхые
 Мүшэтэ номин тэнгэридэ
 Мүнгэн бэхээр бэшэдэг хайб.
 Мүнхэ залуу ябаа хаа -
 Тиимэ заяан байха хэн ха.
 Хойто галабай хүнүүдээр
 Хожом нэгэтэ зугаалха
 Хубитай золтой байдаг хайб.

Ходо залуу ябаа хаа -
 Тиимэ ёһо байха хэн ха.
 Элинсэг хулинсаг эсэгээ
 Эндэ бодхоон асаржа,
 Иимэ жаргал харуулдаг хайб.
 Эрдэмтэн энэнийн уншаа хаа,
 Элэг наада бариха аа гү?
 1945 он

Интернедэй долоон хоногой дүнгүүд

БУРЯАДААР ХӨӨРЭЛДЭЖЭ ҺУРГАХА САЙТ ЭРХИМЛЭЭ

Буряад Республикын Толгойлогшын Захиргаанай мэдээсэлэй-аналитическэ хороон Интернедэй долоон хоног гэнэн ниитэ гаршагтай хэмжээ ябуулга энэ жэлдэ анха түрүүшынхуе зарлаһан байна. Прибайкалиин, Хориин аймагуудай, мүн тийхэдэ Улаан-Үдэ хотын эрхэтэд Госуслуги.рф гэдэг портал өөртөө тунхатайгаар хэрэглэхэ тухай мэдээнүүдые шагнажа, харажашье абаа. Mail.ru компаниин Красноярскдахи түлөөлэгшэ Евгения Марченко Бурядай ниислэл хото тусхайтаар ерээжэ, үнэгүй аад лэ, үрэтэй рекламай хаана, хайшан гээд захилтайб гэнэн асуудалда тодо харюу үгэбэ. Интернедэй долоон хоногой эсэстэ «BaikalWeb-2014» гэнэн Буряадтахи сайтнуудай конкурсын дүн апрелин 29-дэ Буряадай гүрэнэй филармониин байшанда бүридхэгдэбэ. «BaikalWeb-2014» гэнэн конкурс Буряад Республикын Толгойлогшын болон Правительствын захиргаанай түрүүлэгшын орлогшо Ирина Смоляк нээгээ. Конкурсно хабарадагы амаршалаад: «BaikalWeb-2014» конкурс жэлһээ жэлдэ эршэтэй боложо байна. Конкурсантнуудай сайтнуудай шанар улам хайжарна. Гэбэшье энэ мүрысөөндэ хабарадахаяа зүрхэлөөгүй зон байжа болохо. Ерээжэ жэлдэ заабол туршаха хэрэгтэй», – гээд Ирина Смоляк Интернет-хэрэглэгшэдые урина. «BaikalWeb-2014» конкурс энэ жэлдэ 12 номинацияар хубаагданхай. «Министерствэнүүд болон засагай бусад зургаануудай эрхим сайт» гэнэн номинацида

Намжилма Бальжинимаева

нэгэн доро хоёр эрхимлэгшэд тодороо. Эдэ хэд бэ гэхэдэ, Буряад Республикын Социальная талаар хамгаалгын министрствын, тийхэдэ Буряад Республикын Ойн ажахын агентствын сайтда хүдэлдэг мэргэжэлтэд. «Мэдээсэлэй эрхим портал» гэнэн номинацида энэ жэлдэ Аригус.рф гэдэг сайтын контент-менеджернүүд илалта туйлаба. Заншалта ёһоороо энэ номинацида ёһотойл «нара буляалдаан» болоо. Bgtrk.ru, Infpol.ru, Тудей, Sport-rb.ru гэдэг портал журиин хайшаалда урид хүртэһэн тула, хэн хэнииншье 1-дэхи һуурида гаража боломоор байгаа. «Ниитын проекты эрхим сайт» гэнэн номинацида табан сайт финалда ороо. Тэдэниие дурдабал, Селородное.ру, Номой дэлгүүр (ном наймаалалгада хабартай миинтэ соносхолнуудай самбар), Бурмама (Буряад орондо ажаһуудаг залуу бүлэнүүдэй портал), тиигээд Республикадахи наркологическа диспансерэй «Элүүр» гэжэ сайт. Эдэ проектнүүдэй хэн хэнииншье өөрын талаар һонин хэн

тула, журиин гэшүүдэй ажал хэсүүхэн лэ болгобо. Гэбэшье эрхимлэгшэ тодорхо ёһоороо тодоржо, «Элүүр» гэжэ сайт энэ жэлдэ «BaikalWeb-2014» гэнэн конкурсдо илабал даа. «Буряад ороние Интернеттэ түлөөлһэн эрхим сайт» гэдэг номинацида илагша гээд 2 хабарадагы тодорбо. «МамаУУ» сайт хадаа Улаан-Үдэ хотын үдэр бүрийн түһөө шэнжэ түрэл нютагһаа холо ябанан хүбүүд, басагада харуулжа байха зорилготой. Энэ сайт байгуулагшын эжы фотоаппарадаа тэбэрээд лэ, үдэр бүри шахуу, хотын алибаа гудамжаар ябахандаа, зураг буулгаад, энэ сайт дээрээ толилдог ажалтай. Харин Намжилма Бальжинимаевагай «Мүнгэн тобшо» гэдэг сайт амаргүй үргэн хараатай. Росси гүрэн соо, хилын саана буряад хүнэй ажамадаралда шухала юун болоноб, энэ сайтда һуурияа лаб олоно. Сайтын автор 70-аад наһанайнгаа хорёо соогур ябабашье, хүгцэрхээе огто мартажархинхай бшуу. «Саг сагтаа, сахилза хүхэдөө» гэдэг буряад хайхан үгын ёһоор, оршон үеын техни-

кэ батаар эдлэһэнэйхи, мүн тийхэдэ тогтохо торохо гээшые мэдэнгүй хүдэлмэрилһэнэйхи Намжилма Бальжинимаева байгша ондо «BaikalWeb» гэдэг конкурсдо шүүхээрээ шүүгээ. Түрүүлжэ гараһан хоёр эрхимлэгшэдэ 10-10 мянган түхэригэй шан баярай оршондо барюулагдаба. «Ерээдүйе хангаха интернет-стартап» гэнэн номинацида гол түлэб буряад нэрэтэй сайтнууд олон. Эрхимлэгшэ дүрбыень дурдахуураа, «Ургаса», «Үүлэн», «Алхана», «Зузаан» гэжэ нэрэтэйень мэдэжэ абанабди. «Ургаса» болобол Буряадай гүрэнэй хүдөө ажахын академийн эрдэмтэд болон оюутандай бүтээһэн сайт гээшэ. Харин хэн түрүүлээб гэхэдэ, дуушан Ринчин Дашицыренов, хүгжэм найруулагша Алагуй Егоров болон шоумен Ерлан Сейтказинов гэдэг болон бусад залуушуулай энэ үбэлөөрөө амья абаха сүлөөгүй бүтээһэн Зузаан.ру гэжэ сайт оройлоо. «Зузаан.ру» гэжэ сайт байгуулагдахандаа толгой ниилүүлэн гэрлэжэ байһан залуушуула,

мүн тийхэдэ тэбхэр хайхан таби наһаяа гү, али жаран наһанай жаргалта ойгоо тэмдэглэхэ гэнэн аха захатанда, үгы гэбэл, жэл хүсэһэн хүүгэдэйнгээ баяр, гэр толлолго, алибаа амжалта угалга мэтын уулзалга бүтээжэ һэдэбтэй хүнүүдтэ тунхатай сайт бии болгобо. Энэ сайт орожо харабал, ямар ордондо хэды һуури захижа, айлшадые урихаар бэ, тамадаагаар хэниие урихада таарамжатайб, видео, фото буулгадаг бэлигтэнэй алианинь сайтда орогшын ханаанда таарууб гэхэ мэтын олохон асуудалнуудта харюусана. «Соёлой ажал Интернеттэ» гэнэн гаршагтай номинацида «Амисхаал» (Буряадаар хөөрөлдэе) гэнэн проекты эрхимлэһэниие онсо тэмдэглэмээр. «В контакте» гэдэг ниитын хүлжээ дотор байгуулагдаһан энэ бүлэг 4500-гаад захигшатай. Тэмдэглэмээр зүйл гэхэдэ, Андроид гэнэн үйлэдэлэй системэтэй телефонуудта «Амисхаал» гэнэн өөрын приложенитэй бүлэг юм. Бүлэг зохёогшодой гол зорилго хадаа буряад хайхан эхэ хэлээ дэмжэлжэ мун. Буряадаараа дуу гараһайб, буряад яряа шагнаһайб гэжэ ханаһан хүн энэ бүлэгтэ орожо, бээ бүридхэбэл, ханаһанаа бээлүүлхэ. Эхилхэдэ, буряад хэлэндэ тал-мүл хаа, ябан-ошон улаан хэлэтые урдаа оруулаһагүй зоной тоодо ородог болохот гээд бүлэг байгуулагдахад найдуулна. Олоной дундаһаа гансааран түрүүлжэ гараһан сайтын эзэдтэ 15 мянган түхэригэй шан барюулагдана. Харин 1-дэхи һуури хойулан хубаажа, түрүүлээ хаа, тус тустаа 10-10 мянган түхэригэй шан энэ жэлдэ бэлдэгдэһэн байба.

Баир ЖИГМИТОВ.

Буряад хэлэнэй хуби заяан

"ХАБАРАЙ НААДАНУУД" ХАМАГЫЕ УРЯЛАА

Буряад хэлээ али нютаг хэлэн дээрэ үндэһэлэн шудалан хүгжөөхэб гэхэн, минии ханахада, хэрэггүй, зүбтэй бэшэ зүрилдөө татаһан асуудалай эндэ тэндэ гараад ерэхэ ушарнууд хүүлэй үедэ дайралдана. Тиэхэдэ энэ асуудал юрын зоной дунда бэшэ, харин засаг зургаанай байра байшангууд соо ушардаг байна. Теэд эндэ хаяхан Исток хууринда оршодог юрэнхы хуралсалай 54-дэхи дунда хургуулида "Хабарай нааданууд" гэхэн спортын фестиваль үнгэргэгдэхэдэ, хургуулиин коридор соогуур ябахадамни, уянгата найхан буряад хэлэнэйнай али олон нютаг хэлэнүүдэй үгэнүүд хүнэй шэхэ хужарлуулан дуулдана хэн.

хургуулиимнай 83 процент хурагшад буряадууд юм. Зүгөөр булта буряадаар хөөрэлдэдэг гэжэ хэлэхын аргагүй. Тиигэбэшье тэдэнэй диилэнхи олониинь буряадаар заал наа ойлгодог байха. Олониинь түрэл хэлэн дээрээ тордиһогүйгөөр хөөрэлдэхэ аргатай. Буряад хэлэнэйшье хуралсалай ябасада өөрын хуури эзэлэнхэй. Иимэ хэмжээ ябуулганууды үнгэргэхэдөө, үхибүүдэй түрэл хэлэндээ, ёһо заншалнуудтаа дура-тайгаар, зүрхэ сэдхэлдэнэ "би - буряадби" гэхэн омогорхолтой мэдэрэл түрүүлхын тула ажал хэнэбди. Хэшээлэй үедэ иигэжэ ото хэлэгдэжэ байдаг. Үшөөл үндэр хэмжээндэ гарахын тула иимэ нааданууд үнгэргэгдэнэ гэжэ хэлэхээр байна. Хүршэ хургуулинуудай багшанар, мэдээжэ тамиршад, соёлшод эндэмнай хабаадажа байна. Үхибүүднай тамир спортдо ехэ дуратай юм. хургуулидамнай барилдаашад ехэ олон. Энэ үдэр тэдэмнай бүхы арга шадалаа харуулха. Эдэ нааданууды үнгэргэхэ хэрэгтэ манай хууринда болон хүршэ хууринуудта оршодог магазинуудай эзэд ехэ туһа хүргөө. Мүнгөөр бэшэ наа, амтатай чихэр диилэнхэн хурагшадтамнай бэлэг болгон барюулаа, - гэжэ буряад хэлэнэй багша Дарима Шагдаровна Ешеева хөөрэнэ.

Нээрээшье, Истогой 54-дэхи хургуулида тус хуурииние тойроод байһан Солдатский, Поселье, Сужа, Нурселени хууринуудай үхибүүд иишэ ерэхэ хурадаг. хүүлэй үедэ энэ нэрлэгдэһэн хууринууд тон томонууд, хүн зоноор олон боложо байна. Гэхэтэй хамта эндэ ехинхидээ булта шахуу буряад айлнууд юм. Тэдэн республикимнай бүхы аймагуудһаа нүүжэ ерэхэн байха.Тиимэһээ хурагшаднай гэртээ түрэлхидөөрөө буряадаар лэ дуугарһан байха гэжэ ханагдана.

хурагшадтайнай олонхиниинь буряадаар ойлгодог, дуугардаг. Хэшээлэй үедэ энэ тэрэ юумэ литературна хэлэн дээрэ ойлгуулаа юм аабзабди даа, мүн тиэхэдэ үхибүүдэй нютаг хэлэн дээрэ харюу үгэхэдэнэ, бидэ хориногүйбди. Гэхэхээ байха бэшэ хурагшадтаа энэ тэрэ нютаг үгэнүүд литературна хэлэн дээрэ ямар удхатайб гэжэ тайлбарилхада, хурагшад

О.Шагдурова, Д.Ешеева, Т.Дулгарова

бэлээр буряад хэлэндээ хурадаг. Өһөһэдынгөө нютаг хэлэн дээрэ дуугархаяа бү эшэгты гэжэ хэлэдэгбди, - гэжэ буряад хэлэнэй багша Оксана Владимировна Шагдурова хэлэнэ. - Аяар холын хоёр мянгаад оноор манай хургуули хуралсалай талаар конкурсдо илажа, гүрэнэй зүгһөө нэгэ сая түхэриг мүнгэнэй шанда хүртэхэн байна. Манай программа "Мүнгэн сэргэ" гэжэ нэрэтэй юм. Тэрээн соо манай буряад хэлэнэй табан багшанар "Субад эрдэни" гэхэн нэрэтэй программын өөрын хуби оруулан байха. Программанай 7 шэглэлээр ябуулагдадаг, тэрээн соо тамирта хабаатай шэглэл оруулагданхай. Тэрэ гэхэнһээ хойшоо хургуулиимнай захиргаан буряад хэлэ шудалалга ба заалгада онсо анхарал хандуулдаг. Хоёрдохихоо юһэдэхэ класс хүрэтэр хурагшаднай буряад хэлэ ба литература шудалха аргатай. Арсаһан гү, али буряад хэлэ шудалха дурагүй гэртэһин гэжэ манай эндэ үгы. Тиигэбэшье хургуулидамнай жэл ерэхэ бүри хүүгэдэй тоо нилээд олошорһоор, энэ оршондо буряад хэлэ зааха танхимүүд дуталдажа, ерэхэ хуралсалай жэлһээ часууднай хороогдоно аа гү гэжэ ханаата болонхойбди. хургуулиимнай захиргаан манай тала барибашье, оролдолго гаргабашье, энэ асуудал үшөө шидхэгдээгүй зандаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Мүнөөдэр газамнай саһан орожо, мүрьсөөнэйнай ябасада нэгэ бага наалта болобо. Газаа үнгэргэгдөө наань, бүхы тээ буряадаар уряалнууд, нэрэ томьёонууд бэшээтэй байха ёһотой хэн. Спортыгөө зүйлнүүдые "хүл бумбэгэ", "гар бумбэгэ" гэжэ нэрлэхэн байнабди. Эдэ спортын наадануудай хүсөөр үхибүүдые буряад хэлэндэ хургажа боломоор. "Мэргэн", "годли", "барилдаан", "бумбэгэ"гэхэн үгэнүүд мүрьсөөнэй бүхы шатануудта хэрэглэгдэжэ, хэлэ хүгжөөхэ

хэрэгтэ горитой ехэ туһа боложо, үхибүүдэй шэхэндэ хабшагдан, ухаан бодолдо хадуугдан үлэнэ ха юм. Хэлэ хэрэглэхэ талаар оршон байдал (языковая среда) эгээл эндэ ёһотоор тогтоно бэшэ гү? Классһаа гадууршье буряад хэлэнтэй хабаатай конкурс мүрьсөөнүүд үнгэргэгдэдэг, кружогуудшье, проектнүүдшье бии. Зунайшье хаһада аяншалгын, орон нютагаа шэнжэлэлгын, арадай аман зохёол суглуулгын экспедицинууд үнгэргэгдэдэг. Нёдондо жэл манайхин Аха нютагаар аяншалаад ерээ хэн. Шэтын можодо "Сайн замаар" аяншалаабди, - гэжэ багша нэмэн хэлэнэ.

Энэ фестивалиин үедэ хаа-хаанагүй буряад хэлэн эздэлжэ байгаа. Нээлгын үедэ Буряадай габьяата артист Мүнхэ Нанзатович Бальжинмаевай заадаг драмкружогой үхибүүд багахан хатар наада харуулаа. Тиэхэдэ хургуулиин бүхы шахуу хурагшадтай хабаадалгатайгаар буряад аялга дуун доро ёохорой хүдэлсэнүүдтэйгээр флеш-моб үнгэргэгдөө. Мүн тиэхэдэ хурагшадһаа гадна ерэхэн айлшад, тэдэнэй тоодо мүрьсөөнэй ахмад засуул (судья) Валерий Манзарагшеевич Сыдеев, хотын хуралсалай Хорооной түлөөлэгшэ Дашадоржо Величкеевич Биликтуев, багшын ажаллай ветеран, Россиин габьяата багша, "Эб найрамдалай" орденой кавалер Бадма Гомбоевна Базарова болон бусад энэ хамагай хатарта хабаадаа.

Юүндэ илангаяа энэ мүрьсөөн танай хургуулида үнгэргэгдөөб гэхэдэ, танай хургуулиин хурагшад бултандаа ганса "5", "4" гэхэн сэгнэлтэнүүд дээрэ хурадаг хадна хургуулитнай 54-дэхи гэжэ нэрэтэй болоһон байна. Тиимэһээ "Хабарай наадануудай" танай хургуулида үнгэргэгдөөгүй наань, аргагүй байгаа, - гэжэ Валерий Манзарагшеевич Сыдеев хэлээ.

- Иимэнүүд хэмжээ ябуулганууды

үнгэргэхэдөө, бидэнэр ёһо заншалаа хэргэхэ, үхибүүдэй үшөө хүсэд болбосороогүй ухаан бодолдо түрэл хэлэн, ёһо заншал гээшэ тэдэнэй саашанхи хуби заяанда гол хуури эзэлэхэ ёһотой гэхэн мэдэрэл түрүүлхые, тэрэнээ бэхижүүлхые оролдонобди. Манай хургуулида республикимнай бүхы аймагуудһаа, хүршэ Ага, Эрхүүһээ гарбалтай үхибүүд хурадаг. Буряад хэлэтэй хабаатай иимэ мүрьсөөнүүды үнгэргэхэдэмнай, хурагшадта түрэл хэлээ шудалха хэрэгтэнэ ехэ туһа нэмэри боложо үгэнэ. Тиэхэдэ аймагууд хурагшад гэхэ гү, али элдэб аймагуудай нютаг хэлэнүүдэй хоорондо нягта холбоо байгуулха талаар энэ хэмжээ ябуулга хэрэгтэй байна. Зундаа хургуулиимнай дэргэдэ хур харбаан болодог, тэндэ ехэнхидээ ахашуул хабаададаг байбал, харин эндэ ганса хурагшад хабаадана. Саашадаа Улаан-Үдэ хотын бүхы Зүүн эрьеин хургуулинуудай хурагшадые сугтань мүрьсөөлхэ арга олдожо болохо, - гэжэ тус хургуулиин директорэй уялга дүүргэгшэ Татьяна Владимировна Дулгарова хөөрөөн соогоо тэмдэглээ.

Энэ мүрьсөөнэй туг бэеин тамирай багша Марина Валерьевна Казакова ба хургуулиин эрхим тамиршан Аюр Бадмаев хоёр үргөө. Газаа саһатай хүйтэн уларил тогтожо, спортын хэдэн зүйлнүүд хойшологдоо. Тиигэбэшье бүхэ барилдаагаар, хур харбалгаар, шагай наадаар үнгэргэгдэхэн мүрьсөөнүүд олоной анхарал татаа. Арадай уран гартан Валерий Цыбиков үйһөөр хабарай ерэхэнэй түрүүлшын тэмдэг болодог ургы сэгсэг яагаад бүтээхые сугларгашадта харуулжа, тэдэнэ дороо тэрэ сэгсэгын хэжэрхэдо. 70-аад хурагшадтай шагай нааданда хабаадаһыень онсолон тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ. Эхин классуудай хурагшадтай дунда 5-дахи "а" классай Кирилл Шулунов шүүгээ. Дунда наһанай хурагшадтай дунда Дарима Очирова эгээл эрхимын байшоо. Харин аха классуудай дунда Ирина Попова бултанай урда гараа. 40 хурагшад хөрхө мэрэгэнээ харуулхаяа номо голдөөр харбаа. Эндэ Светлана Бадмаева, Сарюна Баяндуева, Сергей Ангаев, Максим Мангутов гэгшэд түрүүлжэ гараһан байна. Бүхэ барилдаагаар тус хургуулиин бүхэшүүлһээ гадна 4-дэхи хургуулиин барилдаашад хабаадаа. хургуули дотор спортзал үгы дээрэхээ хургуулиин барилдаанда дуратайшуул хото ошожо, хорилго хэхэ баатай болонд. Барилдаашадтай дунда эрхимүүдые 13-дахи ДЮСШ-гай хоригшод Пурбо Бимбаев Бато-Цырен Цырендэшиев хоёр элирүүлжэ гаргаа. Эдэ хэд бэ гэбэл: Артём Умнов, Коля Шагдуоров, Максим Мормоев, Алдар Зандуев, Ринчин Дамбаров, Бимба Ленхоев, Эрдэм Доржиев ба Уралбек Алхаров гэгшэд болон.

Иигэжэ "Хабарай нааданууд" гэхэн гоё найхан нааданууд дүүрэхэ, алтан намарай айлшалан ерэхэ хаһада Гүрэлбын хургуулида "Намарай нааданууд" үнгэргэгдэхэ.

Лопсон ГЕРГЕНОВ.

Уласхоорондын "Алтаргана - 2014" наадание угтуулан

БУРЯАД ШҮЛЭГЭЙ ХАРАЛГАН СОНОСХОГДОБО

Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой сан болон Буряадай Уран зохёолшодой холбоон буряад шүлэгэй конкурс республикын хэмжээндэ үнгэргэхэнь. Конкурс бэлигтэй шүлэгшэды элирүүлхэ болон

дэмжэхэ гэхэн зорилго танина.

Энэ харалганда илагшад Монгол ороной Хэнтэйн аймагай Дадал сомондо байгша оной июлиин 18-һаа 21 хүрэтэр үнгэрхэ Бүгэдэ Буряадай Уласхоорондын "Алтаргана-2014" гэхэн фестиваль-

да хабаадаха аргатай.

Хабаадаха мэдүүлгээ Үндэһэтэнэй номой сангай инновационно хүгжэлтын ба ниитэ холбооной таһагруу апрелин 18 хүрэтэр оруулхада болоно. Мүн konburpoez14@mail.ru гэхэн электронно хаягаар

эльгээхэ аргатайг.

Уридшалан шэлэлгэ гараһан буряад хэлэн дээрэ бэшэдэг уран шүлэгшэд хабаадаха аргатай. Эльгээгдэхэн зохёолнууд 2012 оной һүүлдэ бүтээгдэхэн байха ёһотой. Авторнууд өөһэдөө гүйсэдхэхэ.

Энэ харалган тухай дэлгэрэнгы мэдээсэл Соёлой министрствын ба Үндэһэтэнэй номой сангай сайтнуудта дэлгэгдэнхэй.

Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой сан соо байгша оной майн 22-то илагшэды тэмдэглэн ёһологдохо.

АЖАЛША БЭРХЭЭР БИДЭНИИЕ НУРГААН АБА ЭЖЫМНАЙ ДУРАСХААЛ МҮНХЭ

Буряад оромнай ажалша бэрхэ, сэдхэл бодолоор арюун хүн зоноороо баян гэжэ мэдээжэ. Хүн бүхэндэ тоонто нютаг гэжэ байдаг, тиигээд би хадаа Сагаангууд омогой Омогто Намсарайн Жамбалсэрэнэй табадахи басаганиинь Цырегма, могой жэлтэй, манай эжы аба хоёр тухай-

гаа бэшэхэ гэжэ зорибоб. Нютаг бүхэндэ ажабайдалаа сүм түхээржэ шадаһан, аша зээнэртээ жэшээ болоһон бэрхэ бүлэнэр хэзээшье олон бээ. Тэдэнэй тоодо 11 хүүгэдые үндылгэһэн манай абатан Намсарайн Жамбалсэрэн, Дармын Мыдыгма хоёр орохол ёһоороо ороно.

- Аяар холын 1928 ондо Сүүгэлэй сомоной Хойто-Сүүгэл газарта дасанай завхозоор хүдэлдэг Сагаангууд омогой Омогто Намсарайн ба Шарын Бальжад хоёрой бүлэдэ хоёр басагадай удаа, абынгаа 60 наһан дээрэнэ хүбүүн үри Жамбалсэрэн түрэнэн намтартай юм, - гээд, эжымнай хөөрэдэг нэн.

Дала гаран жэлэй саана алтан дэлхэй дээрэ Зугаалай нютагай Зүүн Шибьедэ Мыдыгма басагахан 1938 ондо мүндэлжэ, ажалша малша гэртэхинээ Хүхэ Харгана омогой Доржиин Дарма, Байгал Сартуул омогой Жамбалай Доржиин Долгор хоёрые ехэл баярлуулһан юм гэжэ, Логсойн Нима нагасамнай хөөрэдэг нэн.

Манай хүшэн абатан Омогто Намсарайн Кировэй нэрэмжэтэ колхоздо малшанаар хүдэлжэ байгаа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай урда тээхэнэ, 1940 ондо абымнай Зугаалайн нургуулида табадахи класста нуража ябатарнь, абань ехээр үбшэлжэ, наһа барашоо нэн. 12-тойхон хүбүүн Бальжад эжытээ үлэжэ,

нургуулиа орхихо баатай болоо. Удангүй эдир бага наһандаа дайнай шэрүүн жэлнүүдтэй дайралдаа. Тиимэһээ гэдэһээ үлдээ, ядархые, даарахые улаан мяхараа үзэһэн байна. Иимэл хадаа ажалай сэн хайн мэдэрһэн байгаа бшуу.

Гал дүлэтэ дайнай үедэ арбаад гаратайхан абамнай ехэ зоной хэдэг бүхы хүндэ хүшэр хара ажалые эжытээ суг хамта бүтээлсэжэ, ямаршые бэрхэшлүүдһээ гэдэргээ сүхарингүй, урма зоригго алдангүй, ажаллажа гүрэнэй ехэ шагналда - «Ажалдаа шалгараһанай түлөө» медальда 1958 ондо хүртэһэн габьяатай.

Багаһаа хүбэлгэн хурсахан шарайтай, жорхойхон «Шуран шара» гэлсүүлһээр, Мыдыгма эжымнай үндыһэн. Дайнай хатуу жэлнүүдтэ Долгор эжыгээ дахажа, нэгэтэ хүдөөдэ ажал хэжэ ябатарнь, почтальон гашуудалай «нураггүй үгы болоо» гэнэн хара бэшэг эжыдэмнай барюулаа нэн гээд, эжымнай хөөрөжэ байтараа, саг зуурын туршада шэмээгүй

болошохо. Нэгэ хэды хууһанай удаа хөөрөөгөө үргэлжэлүүлхэ. Тиигэжэ Эсэгийн дайнда мордохон Дарма абаһаа гурбатай үлэһэн басаган абынгаа шарай хараха хубигүй үншэрэн, хүнэй ганса басаган юушые ойлгонгүй үлэшэһэн хүм даа, гэжэ хөөрхы эжымнай хөөрэдэг нэн даа.

Аюултай дайнай жэлнүүд ходорон үнгэрөө. Долоон класс амжалтатай түгсөөд, наалишанаар хүдэлөө. 1957 оной намар Лениней нэрэмжэтэ колхоздо залуухан комсомол басаган хонин хүрэг бээ дээрээ абажа, ахалагша хонишон боложо, Долгор эжытээ, Жамбалай Доржо нагаса аба хоёртоёо ажалайнгаа намтар эхилһэн юм. 1957-58 оной ажалай дүнгээр Хүндэлэлэй грамотаар, сэнтэй бэлгээр шагнагдажа, комсомолой обкомой гэшүүнээр хүнгагдаа нэн гэжэ Нима нагасынгаа хөөрөөһнөө би хадуужа абааб. Зугаалайнгаа зүблэлэй депутатаар 1959 ондо хүнгагдаһан байна.

1959 ондо эжымнай гүлмэрхэн наһандаа түрэл нютаг Зугаалайн-

Гэр бүлын уласхоорондын үдэртэ

гаа Хоёр Толгойтоһоо намарай һүүл багаар, ноябрь нарада, абатаймнай, Батууян нүхэр хүбүүнтэйнь гурбуулан хазаар морёор, харын сагаан толон соогуур гэрһээ гаража, хуби заяагаа ниилүүлжэ, Сагаан-Уула нютагайнгаа Баргажан Буламда нэеү гэртээ хүлээжэ хууһан, Бальжад эжыдэнь бэри боложо буугаад, ажаһуужа эхилһэн намтартай. Тэрэ гэнэнһээ хойшо 40 жэлэй туршада Сагаан-Уула нютагтаа абатамнай мал ажалда ябаа. Үбэл зун илгаагүй, саһан шуурган соогуур, хура бороо, хара һалхин соогуур, жэлэй дүрбэн сагта хүдөө хээрэ хэдэн олон бууса нэлгэн: Хадьханда, Баргажан Буламда, Шибьедэ, Дулаан Харын Үбэртэ, Улаан Сартада, Хоёр Буухасаанда, Хортын Адагта г.м. нютагайнгаа һужааг гүбөөнүүдээр, нуга сабшалангуудаар хони малаа дахажа, харууһалжа ажаллаа юм.

«Мал хараха - амаа тоһодохо» гэнэн бурядаймнай сэсэн мэргэн үгөөр абатамнай үхи хүүгэдээ һургажа, хүн болгохын түлөө мал ажалда наһан соогоо һалиржа ябаһан байнад. Могойтын аймагай «Путь-Ильича» колхоздо ажахынгаа урдалхуу хонишодой нэгэн ябаһан. «Гансаһаа газар дүүрэхэ» - гэжэ арадай сэсэн үгһөө баримталан, бидэ, хүүгэдынь, аша зээнэрын, 70 гаран зон болонхойбди.

Нэгэтэ Агууехэ Эсэгийн дайнай 36 жэл үнгэрһэн хойно, 1981 ондо Зугаалай нютагай зүблэлдэ бэшэг ерэнэн. Аяар холо Белгородско можын Яковлевска аймагай Строитель гэжэ һууриной ГПТУ-16 гэнэн училищини нурагшад Эсэгийн дайнай сэрэгшэдые элирүүлгын ажал бүтээжэ байһаар, «Дайшалхы габьяагай түлөө» гэжэ медаль олоһон байгаа. Дарма Доржиев гэжэ нарын зуб бурууень гэршэлжэ үгыт гэнэн мэдээсэлтэй бэшэг Зугаалай нютагай зүблэлһөө эжыдэмнай ерээ юм. Тиигэжэ нагаса абамнай, Доржиин Дарма, нэгдхи пулеметно ротын стрелково батальонной пулеметчигоор хархис муухай фашистнуудтай эрэлхэг зоригтойгоор дайралдаа ха юм гэжэ бидэ, зээнэрын, мэдээд, ехэл омогорхожо ябадагбди.

Манай абатан эдэбхи үүсхэл ехэтэй, ажалша бэрхэ, малша бүлэ нэн. Байра байдалаа ягдагарханаар түхээрээд, хүнгэрэг саһанһаа, һалхи шуурганһаа халхалха дулаан хотон бургааһаар баряад, үбэлэй шуурган шамарган соогуур, хабарай хагсуу хүйтэн соогуур, үүрэй сайхаһаа хүнийн харанхы болотор хонидоо харууһалжа, хотондонь оруулжа, зарим сагта манахашье сагууд болодог нэн - ёһотойл бэрхэ малшад байһыень тэрэ үеын хүтэлбэрлэгшэд гэршэлхэ. 1985 ондо «Коммунист ажалай ударник» гэнэн нэрэ зэргэдэ абамнай хүртэбэ. Эжымнай «Эхын габьяагай» I, II шатын медальар, «Эхын Алдар Солын» I, II, III шатын орденээр, 1975 ондо «Эх-Герой» гэнэн орденээр шагнагдаһан. 1988 ондо «Ажалай ветеран» гэнэн медальар шагнагдаһан габьяатай. Абамнай Могойтын райсоведэй депутат, 1995 ондо Сагаан-Уулынгаа зүблэлэй депутатаар дахин хүнгагдажа, энгэрэй тэмдэгүүдтэ хүртэһэн юм.

Ажал хэхэдээ дамай, нүхэд зоноор баян, үнэн сэхэ зантай, хүбэлгэн ухаатай манай эжы аба хоёр хүүгэдээ эрхээр бэшэ, харин бороор, ажалша бэрхээр һургаа. Бидэ мэдээ орохоһоо гэхээр, адуунай үүһэрэн, үхэр малай мөөрэлдөөн, хони хурьгадай мараан соо үндыһэмди. Арбан хүүгэдэйнгээ гарыень ганзагада, хүлыень дүрөөдэ хүргэхэ гэшшэ баһал бэлэн хэрэг бэшэл даа.

Ашата һайхан юртэмсын шарай бидэндээ харуулһан эжы аба хоёройнгоо, ажабайдалай орёо нюусануудтай танилсуулһан, элинсэн хулинсагайнгаа ёһо заншалнуудые сахиыхые зааһан заабариинь мартангүйгөөр, мүнхэ дурасхаалыень хүндэлжэ, саашань үри хүүгэдтээ дамжуулхамнай болгогой.

Цырегма РИНЧИНОВА,
Буряад Республикын
Үндэһэнэй могой сангай
ахалагша бүхгалтер.

*Фото-зураг
гэр бүлын архивһаа.*

“ЭНЭЭННЭЭМНИ НАЙН УНААГАЙ...”

Буряад нютаг бүри гэхээр “уһан дээрэ Бүрмэ тогтоодог” хурса хэлэтэй хүнүүд олдодог лэ гэшшэ. Гушаад жэлэй саана иимэ нэгэ хошон зугаа нэгэ тээ баһа дуулаһан байха хүм...

Түрэхэ гарахаһаа хойшо моринһоо ондоо зүйл нэгэтэшые унажа үзөөгүй гушан наһаа нилээн шаһан алая Балдан нютагайнгаа алаабхиһаа хоёр мөөрэтэй велосипед худалдажа абаба ха. Тиигээд тэрэ бараагаа гэртээ асарһаар, түргэн хабсараад, дээрэнэ мордожо, үйлсын ута руу гүйлгөө гэхэ. Үргэн үйлсэдэ үхэр малнуудые, айлай нохойнуудые үргөөһөөр, тосхонһоо үнгэрхэдэнь, уужам талын дундуур могойтоһоор ошоһон улаан элһэтэй нарин харгы эхилбэ гэхэ. Харгыгаар гүйлгэһөөр ябатарнь, тэгшэ газар дууһаад, уруудал зам эхилбэ. Хоёр монсогор

мөөрэтэй хүнгэн велосипедэй гүйдэл гансата түргэдөөд, тогтохоёо болёо нэн. Алая Балдан айһандаа амаа ангайлгаад, хоёр хүлөө һанжуулаад лэ һууба. Нэгэ мэдэхэдээ, өөдөө хаража тарайшаһан хэбтэбэ. Тээ саана хэбтэһэн велосипедэе харахадань, урда мөөрэнэ найма тоодо тон адли болон мушхаршаһан байба. Шулгархай нюур аматай, дохолһон хүлтэй алая Балданай тосхонойнгоо үйлсэдэ бии болоходо, нэгэ үбгэн үулзаад, иимгэжэ хэлэһэн юм гэхэ: “Ши тэрэ унаагаа амаарнь хазаарлахая мартаа гүбши даа...” Нээрээшые, энэ велосипедэе яаралтайгаар хабсархадаа, хойто мөөрэдэнь тоормозой түмэр тодхохоёо мартаһан байгаа ха юм.

Хэдэн жэлэй һүүлээр алая Балдан “ИЖ-49” түхэлэй хаб хара шэрэтэй мотоциклтай болоо нэн ха. Одоол тэрээгээрээ зоргон соогоо,

«Хүхюу буряад» гэнэн республиканска конкурс «Ябаган зугаа» номинацида

үргэн үбсүү сээжээрээ һалхи һүрин шуумайлдаг болоо нэн. Нэгэтэ нилээн ама халамгай болонхой гүйлгэжэ ябаһаар, харгыһаа хажуу тээшээ халижа, ханааб руу урбалдашоо гэхэ. Хамаг бээ яһала гэмэлтэһэн алая Балдан һүүлдэ нэгэ ороходоо, иигэжэ хэлэһэн юм гэлсэдэг: “Харгы руу хатаруулжал ябаа нэн хаб. Харин нэгэ мэдэхэдээ, буфет соо хэбтэжэ байгаалби даа...” («кювет» гэнэн хүшэр үгэ иигэжэ худхаа нэн).

Үшөө хэдэн жэлэй үнгэрөөд байхада, үнөөхи алая Балданнай “Запорожец” түхэлэй ялагархан автомашина худалдажа абаа нэн. Тиигээд үеынгөө унаган нүхэдые олоор һундалдуулаад, холо ойрын газарнуудаар хоног бүхэндэ шахуу сүлөөгүй гүйлгэжэ байба. Нэгэтэ һогтуугаар харанхы хүнийн сагта гүйлгэжэ ябатараа, харгын ойро ургажа һуудаг наһажаал нарһа мүргэжэрхөө нэн.

Машины нэгэ урда мөөрэ жалжыжа, голһоо ходоороод унашаба. Түмэр хүлгөө тойроод гүйжэ байһан алая Балдан машинынгаа урда капот үргэжэ харахадаа: “Үү, иихэдээ энэ мотоорни баһа һууриһаа мултаржа, хобхо һүрөөд хийдэшоо ха юм даа!” - гэжэ шангаар хуугайлаад, харанхы соогуур тэрэ мотоороо нилээн удаан бэдэрһэн юм гэлсэдэг.

Жаран наһандаа ойртожо, мэнэ гэнээр наһанайнгаа хүндэтэ амаралтада гарахая байһан алая Балдан түрэл колхозойнгоо үхэр мал адууһан зандаа юм гэхэ. һайбар гэшые һаа гэхээр, зүгөөр нилээн хойбон жороотой үндэр борынгоо үргэн мундаа зөөлэн гараар альгадажа: “Энээннээмни һайн унаагай олодохонь бэрхэтэй юм даа”, - гэдэг болонхой гэлсэдэг лэ даа.

Доржо ДАМБАЕВ.

Понедельник, 19

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 02.10) and Program Name (e.g., "ДОБРОЕ УТРО", "НОВОСТИ").

РОССИЯ 1

Table with 2 columns: Time (06.00 to 21.50) and Program Name (e.g., "УТРО РОССИИ", "ВЕСТИ").

Table with 2 columns: Time (22.00 to 01.45) and Program Name (e.g., "ДОБРОЕ ИМЯ", "МОСКОВСКИЙ ДЕТЕКТИВ").

ТНТ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 01.00) and Program Name (e.g., "ВСЯ БУРЯТИЯ", "ПОГОДА").

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 10.30) and Program Name (e.g., "УТРО С ТИВИКОМОМ", "ДОМАШНИЙ ЗООПАРК").

Table with 2 columns: Time (11.00 to 02.00) and Program Name (e.g., "НОВОСТИ ДНЯ", "БЫВШАЯ").

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time (16.30 to 02.00) and Program Name (e.g., "МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ", "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ").

Table with 2 columns: Time (00.30 to 03.50) and Program Name (e.g., "КИНО В ДЕТАЛЯХ", "СЕКС ПО ДРУЖБЕ").

НТВ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 06.00) and Program Name (e.g., "НТВ УТРОМ", "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХ-ТАРА").

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 01.15) and Program Name (e.g., "СЕЙЧАС", "УТРО НА ПЯТОМ").

ПЕРЕЦ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 06.00) and Program Name (e.g., "НТВ УТРОМ", "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХ-ТАРА").

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 06.00) and Program Name (e.g., "СЕЙЧАС", "УТРО НА ПЯТОМ").

ПЕРЕЦ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 09.00) and Program Name (e.g., "М/Ф АНЕКДОТЫ", "УЛЕТНОЕ ВИДЕО").

Table with 2 columns: Time (06.00 to 05.50) and Program Name (e.g., "М/Ф АНЕКДОТЫ", "УЛЕТНОЕ ВИДЕО").

РТР-СПОРТ

Table with 2 columns: Time (09.35 to 09.05) and Program Name (e.g., "ТАЙНАЯ СТРАЖА", "ЖИВОЕ ВРЕМЯ").

Вторник, 20

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 02.15) and Program Name (e.g., "ДОБРОЕ УТРО", "НОВОСТИ").

РОССИЯ 1

Table with 2 columns: Time (06.00 to 00.50) and Program Name (e.g., "УТРО РОССИИ", "ИГОРЬ СИКОРСКИЙ").

Table with 2 columns: Time (01.50 to 01.00) and Program Name (e.g., "КТО ПЕРВЫЙ?", "ХРОНИКИ").

ТНТ

Table with 2 columns: Time (09.05 to 01.00) and Program Name (e.g., "ДОМ-2. ЛІТЕ", "ПОГОДА").

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 11.05) and Program Name (e.g., "УТРО С ТИВИКОМОМ", "НОВОСТИ ДНЯ").

Table with 2 columns: Time (12.05 to 01.30) and Program Name (e.g., "ПРИЗРАК ЭЛЕНА", "ШИРОКО ШАГАЯ").

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time (07.00 to 03.10) and Program Name (e.g., "УТРО НА ПЯТОМ", "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ").

Table with 2 columns: Time (07.00 to 06.00) and Program Name (e.g., "НТВ УТРОМ", "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХ-ТАРА").

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 06.00) and Program Name (e.g., "СЕЙЧАС", "УТРО НА ПЯТОМ").

ПЕРЕЦ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 09.00) and Program Name (e.g., "М/Ф АНЕКДОТЫ", "УЛЕТНОЕ ВИДЕО").

Table with 2 columns: Time (09.30 to 05.05) and Program Name (e.g., "ЛИЧНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НЕ ГАРАНТИРУЮ").

РТР-СПОРТ

Table with 2 columns: Time (09.35 to 08.40) and Program Name (e.g., "ТАЙНАЯ СТРАЖА", "ЖИВОЕ ВРЕМЯ").

Среда, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 14.25) and Program Name (e.g., "ДОБРОЕ УТРО", "НОВОСТИ").

Table with 2 columns: Time (15.00 to 01.10) and Program Name (e.g., "ДРУГИЕ НОВОСТИ", "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ").

Table with 2 columns: Time (02.10 to 14.00) and Program Name (e.g., "ТРИНАДЦАТЫЙ ВОИН", "УТРО РОССИИ").

Table with 2 columns: Time (16.00 to 07.00) and Program Name (e.g., "ДЖАМАЙКА", "ПОКА СТАНИЦА СПИТ").

ТНТ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 08.00) and Program Name (e.g., "ТЭЦ-3").

ЖАРГАЛАНТА НЮТАГТА ШЭНЭ ШҮЛЭГШЭН МҮНДЭЛБЭ

Хабарай дуулим саг ерэжэ, хамаг байгаалимнай нойрһоо һэрибэл даа... Сэлэнгын аймагай Жаргаланта нютагта Бато Ринчинович Аюшеевэй «Пьянящий дух ая-ганги» - «Ая-гангын хоншуухан хангал» гэхэн түрүүшын ном уншагдай анхаралда табигдажа, шэнэ номтой танилсалга болобо гээшэ.

Бато Ринчинович мүнөө сагай шэнжэдэ хоёр хэлэн дээрэ шүлэгүүдые тэгшэ бэшэдэг юм. Нургуулин наһанһаа, бүри залууһаа абажа бэшэдэг байһан гээшэ...

Тиибэшье шүлэгүүдэйнгээ согсолбори ном болгохо гэжэ яараагүй. Мүнөө Батын ажабайдалай урасхалда сугтаа нураһан нүхэдын урагштайгаар хабаадажа, илангаяа Любовь Бальжинимаевна Найданова түрүүшынгээ ном хэблэхэдэнь, ехэтэ туһалһан, дэмжэһэн юм.

Нютагай шорой алтан гэдэг. Тиимэһээ жаргалантаархид нютагайнгаа хүбүүнэй шэнэ номой баярта зүрхэ сэдхэлээ доһолгон, бултадаа хабаадаба.

Гусиноозёрск хотоһоо гэрэл- зураг буулгагша, Бурядай Сэтгүүлшэдэй холбооной гэшүүн Д.Ц.Намсараев, аймагай номой сангай ахалагша библиотекарь С.Д.Балданова, Улаан-Үдэ хотоһоо БГУ-гай багша, профессор, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, Бурядайд сэтгүүлшэдэй холбооной гэшүүн Е.Е. Балданмаксарова, уран шүлэгшэн, Буряад Республикын габыята багша, Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн Н.Т. Ленхобоева-Артугаева, Жаргалантын дунда нургуулида үни удаан жэлнүүдтэ багшалһан, Батын классай хүтэлбэрилэгшэ байһан, багшын ажалдай ветеран Н.Н.Гашинова, оньһон техникын болбосоролой онсо мэргэжэлтэн, багшын ажалдай ветеран Е.Г.Цыденова, Гусиноозёрск хотын эмнэлгын түбэй ахалагша экономист В.Д.Бадмаева гэгшэд Бато Ринчиновиче түрүүшын номойн нара хараһандань хани халуунаар амаршалаа. Мүн лэ нютагай гулваа Ц.Ц-Д. Халзанов, нургуулин директор В.С. Гомбоев, уран найханай бүлгэмэй

мэргэжэлтэн В.Б. Михеева, энэ дэмбэрэлтэ һайндэрие ехэ зохидоор хүтэлбэрилһэн буряад хэлэ, уран зохёолой багша А.Ю. Халзанова гэгшэд сэнхир хадагаар золгожо, үрээлэй һайхан үгэнүүдые хэлэжэ, үнэтэй, сэнтэй бэлэгүүдые барюулжа, эрэ хүнэй урма зоригые бадаруулба.

Хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Е.Е.Балданмаксарова нютагайнгаа хүбүүнэй уран шүлэгүүдэй дэлисые урмашуулан, үнэн зүрхэнһөө сэдхэлэй дулаахан үгэнүүдые хэлэбэ:

«Ая-гангын хоншуухан хангал» гэжэ тон зүбөөр шэнэ номоо нэрлэһэн болоно. Батын шүлэгүүдые уншаад байхадаа, Жаргалантымни ая-гангаар хангалтаһан тала дайда, ягаарма тэрэлжэ, тэрэнгийн һөөгүүд, булжамуур шубуухайн шэнгээн аялга дуун шэхэндэмни элихэн дуулдана, нюдэндэмни харагдахадал гэнэ. Хүн бүхэн энэ алтан дэлхэй дээрэ мин түрөөгүй, өөрын хуби заяатай, энээхэн ажабайдалдаа тон хэрэгтэй үйлэ бүтээжэ ябана гэхэн удхатайгаар бэшэнэ.

Хүндэтэ эжыдээ Лхамасу Ринчиновнада зорюулжа, түрүүшынгээ номые бүтээһэн юм байна. Ажабайдал гээшэ – агууехэ юртэмсэ. Энэ дэлхэйн эзэд – хүнүүд. Хүн бүхэн өөрынгөө амидын жаргалые гамнажа, альган дээрээ бөөмэйлэн ябана. БАМ-ай барилгашадта зорюулһан, нангин байгаалияа найжалан байа, түрүүшын дуранай дэльбэхэн – сэсэгүүд тухай, һайн үйлэ хэрэг бүтээжэ ябая гэхэн удхатай шүлэгүүд бии. Илангаяа сугтаа нураһан, бага наһандаа наадаһан нүхэдтөө зорюулжа бэшэһэн шүлэгүүд хүнэй сээжэ зүрхые хайлуулан уяруулна.

Философско гүн удхатай «Үбгэн», «һүниин бодолну-

уд», «Галхан» г.м. шүлэгүүд хүнэй һанаа бодолые дайрана. Өөр тухайгаа Бато нэгэ бага шүүмжэлэд гээд, энеэбхилэл дүүрэн һанаа сэдхэлтэйгээр бодолгото болон, би хадаа тиимэшье ехэ уран шүлэгшэ, зохёолшоншые бэшэб даа, харин лэ юрын хүдөөгэй хүнби гэжэ бэшэнэ...»

Жаргалантын дунда нургуулин үхибүүд «Минии нургуули», «Оля басаган», «һолонго доогуур гараябди», «Залуу ябаһан наһаннай», «Жаргалантамни» гэхэ мэтэ шүлэгүүдые ород, буряад хэлэн дээрэ уншабад. «Алтан жаргал» гэжэ ансамблин уян нугархай бээтэй хүүгэд «Угтамжын хатар», «Мориной гүйдэл» гэхэн сортоотой, хүүхуун удхатай хатарнуудые гүйсэдхэбэ.

Жаргалантын хохиртой зөөлэхэн газар дээрэ хүлөө дүрөөдэжэ, хүн болоһон уран шүлэгшэ хүбүүд Дамба Дашинимаев, Барас Халзанов гэгшэд Буряад ороноо хаа хаанагүй мүнхэрэн суурхуулаар...

Тэдэнэй дунда хэдэн жэлнүүдэй үнгэрһэн хойно шэнэ шүлэгшэн мүндэлбэ.

Бато Ринчинович хадаа бүхы наһаараа Жаргалантадаа нютагжаһан хүн. Ажалша, малша солотой, түрэл нюта-

гайнгаа хүрһэтэ газарые эсхэн, ямаршые ажалда хамсыгаа шуун ороһон хүн гэшэл даа. Бато Ринчиновичэй өөрын хэлээшээр, «юрын лэ хүдөөгэй хүнби», иимэл хүнүүдые дээшнэ үргэжэ, ажабайдалайн нара та харгые дулаахан элшээр сасаруулжа байгаа һаамнай, буянтай хэрэг гэжэ һананаб.

Бато Ринчинович таби наһаяа гаража ябаашые һаа, энээхэн ном дээрээ тогтонгүй, шэнэ шэнэ шүлэгүүдэйнгээ зузахан номуудые хэблэлдэ бэлдэжэ байха аабза гэжэ найдан, үрээлэй һайхание үрээе даа:

*Агта моридой түбэрөөн дор,
Табгайгаараа собхорон инсагаалхада,
Тоонто нютагайнгаа тала дайдые
Арюун шүлэгүүдээрээ сурһэн байгыт даа!
Автогуурһаантай Алтан дуһалжа байг лэ!
Мушэтуу гуурһаантай Мүнгэн дуһалжа байг лэ!
**Нина АРТУГАЕВА,
Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн.
Гэрэл- зураг буулгагша Д.НАМСАРАЕВ.***

Агууехэ Илалтын хайндэр Улаан-Үдэдэ

“БАЯР, ЖАРГАЛ АСАРҢАН МАЙ ҺАРА МАРТАГДАХАГҮЙЛ”

Майн 9-нэй – Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда Илалтын үдэрэй үглөөгүүр Агууехэ Илалтын 69 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баяр ёһололой жагсаал Улаан-Үдын Соведүүдэй талмай дээрэ боложо, республикимнай хүн зон үри хүүгэдтээ, аша зээнэртээ олоороо сугларһан байна. Эндэ сэрэгэй албанда ябагшад, эдир сэрэгшэд – “Зарница” нааданда хабаадагшад, Улаан-Үдэ хотын кадетскэ һургуулийн хүүгэд дайшалхы жагсаалда зогсоод. Илангаяа анха түрүүшынхидэ эмхидхэгдэһэн “Бессмертный полк” гэхэн жагсаалда Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан, ами наһаяа үгэһэн түрэлхидэйнгөө фото-зурагуудтай томо плакадууды барихан, омогорхол дүүрэн болоһон мянга гаран хүнүүд – түрэл, гаралын, хүүгэдын, ашанар, зээнэр, зээнсэрнүүдын эндэ ябалсаба.

Генерал-майор, 36-даху армийн командующи, Россиин Герой **Михаил Теплинский** тус жагсаалы хүтэлбэрлэжэ, республикын, Арадай Хуралай болон Улаан-Үдэ хотын захиргаанай дарганарта дайшалхы жагсаалай бэлэн болоһые соносхобо. Удаань эндэ сугларһан дайнай болон ажалай ветеранууды хани халуунаар Агууехэ Илалтын хайндэрээр амаршалха зуураа “Дайсадаа дараһан, Москва, Ленинградаа хамгаалһан, Сталинградай байлдаанда, Курска дүхэригэй тулалдаанда дайнай хатуу шэрүүн жэлнүүды дабаһан, Агууехэ Илалта шэрээлсэһэн, Эхэ ороноо фашизмһаа абарһан, эрэлхэг зоригтойгоор тэмсэһэн таанарһаа, Эхэ орондоо үнэн сэхэ, шанга хүсэлтэй байһанһаатнай мүнөө үедэ сэрэгэй албанда, Эхэ ороноо хамгаалжа байһан залуушуул бодото жэшээнүүды абана” гэжэ онсолһон байна.

Соведүүдэй талмай дээрэ жагсаалда элдэб янзын сэрэгэй албанда ябагшад - десантникууд, танкистнууд, хэлхээ холбоошод, ракетно-космическа оборонын сэрэгшэд, бусад нэгэ хүн шэнгээр, тоб байса тодоор гэшхэн ябажа, Илалтын проспектээр Илалтын мемориал тээшээ бүхы зонтой хамта урагшаа дабшаба. Парадта хабаадагшадтай олониинь сэрэгэй дайшалхы медальнуудтай, юуб гэхэдэ, тэдэнэр Афганистанда, хойто Кавказда алба хэһэн, тэндэ баатаршалга гаргаһан байха юм. хайндэрэй митингын эхиндэ республикимнай, Улаан-Үдэ хотын хүтэлбэрлэгшэд хайхан гүрлөө сэсэгүүды мемориалай дэргэдэ табиба. Жагсаалда ябагшад, тэрэ тоодо «Мүнхэ полкдо» хабаадагшад веногууды эндэ табин ёһолоо. “Өһөдэынгөө ами наһа хайрлангүй, фашизмые диилэжэ, Агууехэ Илалта шэрээлсэһэн зоной дурасхаал мүнхэлхын түлөө бидэ суглараабди. Энэ үдэр Россиимнай бүхы хотонуудай мемориалнуудта ерэхэн зон доро дохин, баатар сэрэгшэды ёһолно, хайхан үгэнүүдээр дурсана. Агууехэ Илалты ара талда үдэр, хүнигүй хүдэлһэн, зобоһон, хүндэ ажалда тулиһан зон - үбгэд, хүгшэд, үхибүүд асараа гэжэ бү мартаа. Таанарай шанга хүсэлтэй байһанда Илалтын хүсэн досоотнай бурьялна. Таанарһаа жэшээ абан, Эхэ орондоо бүри дуратай болохо нангин хэрэгтэ бидэ һуранабди, заалганабди” гэжэ Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшэ **Вячеслав Наговицын** амаршалаад, ажалай болон дайнай ветерануудта ута наһа, удаан жаргал хүсэбэ.

Мемориалай дэргэдэ амаршалгын хайхан үгэнүүды хэлэһэн Улаан-Үдэ хотын мэр **Александр Голков** тэмдэглэхэдэ, “Агууехэ Илалтын сэн ехэ үнэтэй байгаа – 27 миллион хүнүүд наһа бараа, тиихэдэ хойто жэл Агууехэ Илалтын 70 жэлэй ойе угтуулан, мүн саашадаашы аргагүй ехэ анхарал дайнай ветерануудта, ара талын ажалай ветерануудта хандуулха ёһотойбди” гэжэ һануулаа. “Бэе бэеһээ, зүрхэн зүрхэнһөө дамжуулагдаһан дайн тухай дурасхаал хэзээдэшы мүнхэ байха, ажалай болон дайнай ветеранууд дайнай һүүлдэ гүрэн түрээ бодхоогоо, тиимэ хүн бүхэн, гүрэн түрэ ветерануудаа анхарха зэргэтэй” гэжэ республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **Матвей Гершевич** тэмдэглэе. Дайнда хабаадагшадайнгаа урданай фото-зурагууды һэргээһэн зон ехэ ажал ябуулаа гэжэ тэмдэглэхээр. ханаад үзыт, гансал Буряад ороноймнай 40 мянган хүн дайнай фронтнуудта хабаадажа, Агууехэ Илалта шэрээлсээ бшуу. Манай гэр бүлын үбгэн аба Ользон Орбодоев, Зоя Ользоновна нагаса абгаймнай хадам эсэгэ Андай Албашеев, Доржо-Палан эсэгымнай Дымбырл, Бэлигтэ нагасанар, Гыма Бадмаевна эжыгэймнай абганар Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадаа, зариманинь баатарай үхэлөөр наһа бараа. Ами наһаа гамнангүй, Агууехэ Илалта асарһан зоной нэрэнүүд (“Дурасхаалай номой” 10-даху боти хэблэгдэхэн), бултанда баяр, жаргал асарһан 1945 оной май нара хэзээдэшы мартагдахагүй!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

**“Бурядай түрүү хүнүүд-2014” конкурсын
“Аласай холбоон-2014” (“Мир и Бурятия-2014”) гэнэн номинацида**

**“...дэлхэй, дэлхэй, дэлхэй
МИНИИ АЛЫГАН ДЭЭР...”**

гэнэн омог дорюун үгэнүүдтэй, огсом түргэн аялгатай Сергей Манжигеевэй мэдээжэ дуунтата (үгэнь Цырен-Дулма Дондоковагай) бүхы дэлхэйн оронүүдэй шагнагшадые танилсуулхан, Буряад ороноймнай хонгёо найхан хоолойтой “алтан гургалдай” гүүлэдэг Россиин Федерациин габьяата артистка Дарима Дугдановае мэдэхгүй зон үсөөн ёһотой даа. Түрэл республикаея, хэбэд номхон Хэжэнгээе, тоонто нютаг Эдэрмэгээ “Байгал” гэнэн дуу, хатарай мэргэжэлтэ ансамбльтата холуур суурхуулхан Дарима Дамбаевна зохёохы ажалайнгаа эхиндэ анхан Улаан-Удын хүгжэмэй училищида уран бэлигээ хурсадхаад, 1979 онһоо дуушан мэргэжэлээрэ энэ ансамбльтата хуби заяагаа холбоо, солото займангаа толотомо харгы нээгээ бэлэй.

Буряад болон бусад арадуудай дуунүүдэй аялга, нугалбариеннь гаргажа шадаха талаан бэлигтэй, аргагүй шанга хүсэтэй, найхан шарьяа хоолойтой, сэдэрхэн шарайтай, үндэр, гоё бээтэй, сэдхэл баянтай артисткын хангуурдаһан дуунууд ансамблиин, хожомын театр боложо хубилхан “Байгалай” концертнэ репертуарнуудые шэмэглэхэл ёһоороо шэмэглээ нэн. Тиихэдэ гансашье урданай дуунуудые бэшэ, мүн Буряад оронойнгоо бүхы композиторнуудай, нэрлэбэл, Б. Цырендашиевай, С.Манжигеевэй, А.Андреевэй, Ю. Ирдынеевэй, Г.Дашипыловэй, В. Пантаевай, Н.Дамирановай, П. Дамирановай, В. Левашевой олон дуунуудые 35 жэл соо үргэлжэлхэн дуутай, шуутай зохёохы хүдэлмэри соогоо ханхинуулжа, харагшад, шагнагшадангаа шэхэнэй шэмэг, нүдэнэй хужар боложо, зүрхэ сэдхэлыень ханаһан, ехэтэ баясуулхан байна.

Алдар солотой, абьяс бэлигтэй Дарима Дугдановамнай хэды олон бүхэдэлхэйн, бүхэсоюзна болон бүхэроссиин конкурс, фестивальнуудта илажа гараа гээшэб?! Үнгэрхэн зуун жэлэй наяд-ерээд онуудта ехэ удха шанартай уласхоорондын болон бүхэсоюзна, бүхэроссиин 11 конкурс, фестивальнуудта лауреадай үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө! “Сочи-82” гэнэн бүхэсоюзна конкурс дипломант, Краснодарта болоһон бүхэроссиин конкурс лауреат, Москвада болоһон Залуушуулай болон оюутайды

уласхоорондын фестивалиин лауреат (1985 он), Монгол ороной Улаан-Баатарта үнгэрхэн “Алтан намар” конкурс алтан медалиин лауреат (1989), Монголдо болоһон “Хүх Монгол-95” гэнэн уласхоорондын конкурс (тэндэ “Нютаг амьтай аав” гэнэн дуугаараа 13 ороной дуушадые илажа, Гран-при шан абаһан габьяатай) лауреат гээд үшөө олон үндэр туйлалтануудые тоолохоор даа. Тиин эды олон амжалта түгэс жэлнүүд соо республикын га-

бьяата, удаан арадай артистка, һүүлдэнь РФ-гэй габьяата артистка гэнэн үндэр нэрэ зэргэтэй болобо, “Ажалай шэн габьяагай түлөө” гэнэн медалда, “Монголой соёлой хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ” гэнэн нэрэ зэргэдэ, Россиин Соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй Профсоюзнуудай Хүндэлэлэй грамотада хүртэбэ.

Түрэл коллективтээ хамта алдартай дуушан холын гастрольнуудта ябажа, буряад соёл, искусствата танилсуулха ехэ үүргэ бэлүүлээ. Япондо, Францида, Бельгидэ, Голландида, Грецидэ, Монголдо, Зүүн Азиин бусад оронүүдта бэлиг талаангаа гэршэлхэн байна. Оршуулагша Судзуки-санай дурадхалаар, “Жэлэй дүрбэн саг” гэнэн япон дууе Хоккайдо олтирогой Ваканай хотодо ялас гэмэ хурса бэлигтэй Дарима Дугдановагай аргагүй гоёор дуулахад, тэндэхи зон зогсоод шагнаа, халуун алыга ташалгаар үдэшөө бэлэй. “Байгал” театрта табигдаһан жүжгүүдтэ, нэрлэбэл, “Угайм Сүлдэ” (эхын образ), “Эхо страны Баргуджин-Тукум” (Эржэн хатанай образ) гол партинуудые Дарима Дамбаевна бэрхээр гүйсэдхэн байна. Суута композитор Анатолий Андреевэй “Бэе бэеэ гамная”, “Жара наһанай жаргал”, “Хани нүхэд”, бусад дуунуудые анха түрүүшынхией дуулаһан юм гэжэ тэмдэглэхээр.

Майн 22-то үнгэргэгдэхэ бэлигтэй дуушан, аласай холбоо бэхжүүлдэг Дарима Дугдановагай зохёохы ажалай 35 жэлэй ойдо зорюулагдаһан бенефисэинь концертдэ хүршэ ороноймнай дууша нүхэдын – Монголой Гүрэнэй филармониин дуушан, Монголой габьяата артист П. Бата-Ундрах, Монголой оперо болон баледэй театрай солистка, Монголой арадай артистка А. Долгор уригданхай гэжэ уншагшадтаа дуулганабди! Хэды сагай үнгэрөөшье наа, жэгтэй найхан жэгүүр уян хоолойгоороо шагнагшадта жаргал асаран жэргэжэ, гургалдай найхан хоолойгоороо гуниг түрүүлэн гургажа, ханхинажа байдаг Дарима Дугдановамнай бүхы дэлхэйн харагшадые баясуулан, “дэлхэй минии алыган дээр...” гэжэ сэдхэжэ, бултыемнай сэнгүүлжэ, жаргуулжа, дуунуудаа үшөө олон жэлдэ хангуурдажа байг лэ!

Гүнзэн-Норбо ГҮНЗИНОВ,
республикын арадай артист,
РФ-гэй болон РБ-гэй соёлой
габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

Анхарыт: шэнэ премьерэнүүд

**ЭРНЕСТ ХЕМИНГУЭЙН,
ЧИНГИЗ АЙТМАТОВАЙ
ЗОХЁОЛНУУДТА ХАНДАЖА...**

Агуухэ Илалтын найндэртэ зорюулагдаһан хоёр үдэшын гүн удхатай, зүрхэ сэдхэл уяруулма концертнүүдтэмнай ерэнэн зон, илангаяа ажалай болон дайнай ветеранууд урмашаба, тон ехээр баярлаба гэжэ тэмдэглэхээр. Манай театрай тайзан дээрэ суута режиссер Олег Юмовэй табижа байһан хоёр жүжгэй премьерэнүүд май нарын репертуарые шэмэглэжэ байна. Түрүүшын премьерэ хадаа американ уран зохёолшо Эрнест Хемингуэйн “Үбгэн ба далай” гэнэн туужын удахаар табигдаһан жүжэг болоно. Үбгэнэй эгээл ехэ олзо болоһон томо загаһантай тэрэнэй тэмсэл тухай хөөрхэн түүхэ энэ жүжэг элирхэйлнэ. Уһан далайн хүсэндэ хүнэй гүн сэдхэлэйнгээ хүсэ шадалаар эсэргүүсэхэн тухай жүжэг

олоной һонирхол татаба. Гол үбгэнэй рольдо республикын арадай артист Баста Цыденов бэрхээр наадаһан байна.

Харин “И дольше века длится день...” гэнэн суута романай хэһэгээр табигдаһан “Манкурт” гэнэн жүжгэй премьерэ (майн 21-дэ) һаяар болохонь. Тюркнүүдэй уг удамай (жужань) наймаануудые дарлаһан тухай үльгэр домог жүжгэй эхин үндэһэ табина. Эрэшүүлые хүсэл, бодолгүй зарсанууд болгохын тула үнэгүй хунхан толгой дээрэһэнь тэмээнэй арһа үмдэхүүлжэ, тэдэнэй уураг толгойе нь үгы болгодог байгаа бшуу. Хүн нэрыень алдахуулһан, буруулан “манкуртизм” тухай олон домогуудай байгааһы, гансал Чингиз Айтматов үнэншэмэ тодоор манкуртын образые зохёол соогоо тобойлгон гаргаһан, тиимэ хүнтэй уншагшадые танилсуулһан байна.

Бүхы Росси соогоо болон хариин оронүүдта Олег Юмов мэдээжэ режиссер болонхой бшуу. Екатеринбург, Москва, Новосибирск, Красноярск, Улаан-Үдэ хотонуудта амжалтатай табиһан жүжгүүдынь үндэр сэнгэлтэдэ хүртэһэн юм. 2011 ондо Андрей Платоновой рассказыар найруулһан “Возвращение” гэнэн жүжгын “Алтан баг” гэнэн бүхэроссиин шанда зууршалагдаһан байна.

Монголой уран зурааша-найруулагша Шагдарсүрэнэй Тэгшбаяр эдэ шэнэ жүжгүүдые шэмэглэхээр уригдаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Шэнэ жүжгүүдтэ бултыетнай уринабди, хүлээнэбди!

Лариса ЛЫГДЕНОВА,
театрай рекламн
талаар менеджер.

Бэлигма ОРБОДОВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

БУРЯД ТЕАТР
14-15 МАЯ
18:30

ОЛЕГ ЮМОВ ПРЕМЬЕРА
СТАРИК и МОРЕ
по мотивам повести Эрнеста Хемингуэя
Режиссер-постановщик Олег Юмов

www.gbald.org www.vk.com/gbald
При поддержке депутата НХ РБ В. П. Доржиева
22-25-37

Суббота, 24

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НОВОСТИ', 'СУВЕНИР ДЛЯ ПРОКУРОРА', 'ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!'.

РОССИЯ 1

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ОСТАНОВИЛСЯ ПОЕЗД', 'СЕЛЬСКОЕ УТРО', 'ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ШОУ "ДЕСЯТЬ МИЛЛИОНОВ" С МАКСИМОМ ГАЛКИНЫМ', 'ДЕНЬ СЛАВЯНСКОЙ ПИСЬМЕННОСТИ'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ПОГОДА', 'ВО ВОВКА - ТРЕНЕР', 'ПРО КРАСНУЮ ШАПОЧКУ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МУЛЬТФИЛЬМЫ (6+)', 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК (0+)', 'УТУМАТА (16+)'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДВОЕ НА КУХНЕ, НЕ СЧИТАЯ КОТА (16+)', 'СТИЛИСТИКА (16+)', 'КОМНАТЫ СМЕРТИ: КРЕСЛО ФОТОГРАФА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'Х/Ф "ЗОМБИ ПО ИМЕНИ ШОН" ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ', 'УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ', 'СМОТР (0+)'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ', 'СМОТР (0+)', 'ЛОТЕРЕЯ "ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'Х/Ф "БРАТЬЯ ПО КРОВИ" Х/Ф "ВОЖДЬ БЕЛОЕ ПЕРО"', 'М/Ф "РАЗДОЛБАЙ"', 'ИВАН ПОДУШКИН'.

ПЕРЕЦ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'М/Ф "РАЗДОЛБАЙ"', 'ИВАН ПОДУШКИН', 'ГОТОВИТ ГОТОВЦЕВ'.

РТР СПОРТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КОРОЛИ ЭКСТРИМА. ДАЙ ДОРОГУ!', 'КИБЕРДЕВОЧКИ (18+)', 'НАСЛАЖДЕНИЕ-2'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'М/Ф (0+)', 'ДЕНЬ АНГЕЛА (0+)', 'СЕЙЧАС'.

Воскресенье, 25

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НОВОСТИ', 'РЕПОРТАЖ', 'СЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!', 'ЗДОРОВЬЕ (16+)'.

РОССИЯ 1

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЛАРЕЦ МАРИИ МЕДИЧИ', 'ВСЯ РОССИЯ', 'САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'Т/С "БЕСЫ"', 'ВЕСТИ НЕДЕЛИ', 'ВОСКРЕСНЫЙ ВЕЧЕР'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ', 'НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ', 'ПОГОДА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МУЛЬТФИЛЬМЫ (6+)', 'СТИЛИСТИКА (16+)', 'ШКОЛЬНОЕ ТВ (6+)'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)', 'КАК ШЕНОК УЧИЛСЯ ПЛАВАТЬ (0+)', 'ПЯТАЧОК (0+)'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ', 'УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ', 'РУССКОЕ ЛОТО ПЛЮС (0+)'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'М/Ф (0+)', 'СЕЙЧАС', 'ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО'.

ПЕРЕЦ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'М/Ф "НЕУДЕРЖИМЫЕ"', 'ИВАН ПОДУШКИН'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДЖЕНТЛЬМЕН СЫСКА-2', 'ГОТОВИТ ГОТОВЦЕВ (16+)', 'ЧТО СКРЫВАЮТ АВТОСЕРВИСЫ?'.

РТР СПОРТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ХОККЕЙ. ЧЕМПИОНАТ МИРА. 1/2 ФИНАЛА', 'ХОККЕЙ. ЧЕМПИОНАТ МИРА. 1/2 ФИНАЛА'.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

Table with 2 columns: Age Group and Description. Includes '0+ - от 0 до 6 лет', '12+ - от 12 до 16 лет', '16+ - от 16 до 18 лет', '18+ - старше 18 лет'.

СТРОИМ ДОМА, ГАРАЖИ, БАНИ. Качество, гарантия, договор. Тел.: 65-99-90.

Продаю дом Нижняя Иволга под материнский капитал. 63-70-87.

Офисная работа. Тел.: 24-59-25.

Куплю ёмкость водовоза или бензовоза 4 м³. Тел.: 89021-613-508, 89085-907-804.

НТВ

Үнгрэһэн зуун жэлэй аршан зуур

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Хүндэтэ уншагшад, бүгэдынтнай хонирхол заабол татаха байха гэжэ найдаад, үнгрэһэн сагые мүнхэлхэн эдэ фото-зурагуудые танай анхаралда дурадханабди. Түүхэтэ ямар нэгэн үйлэ хэрэг гү, али хүн тухай "хөөрэхэн" фото-зурагууд сагай ошохо бүри сэнтэй, шухаг боложол байдаг гээшэ. Тиин үе сагай "гэршэнүүдые" адаглан харахадаа, үбгэ эсэгэнэрнай, элинсэг хулинсагууднай ямар

зон байгааб, ямар нуудал байдалтай хэн бэ гэхэ мэтын асуудалнуудта харюу олохот, нилээд ехэ мэдээнүүдые хадуун абахат. Доро үгтэһэн зурагууд "National Geographic" сэтгүүлхээ болон интернедхээ абтаба.

Хүндэтэ уншагшад, хэрбээ хоморой фото-зурагуудтай хаа, тэдэнээ редакцидамнай эльгээжэ, бүгэдын хонорто дурадхыг гэжэ таанадтаа ханданабди. Айл бүхэнэй хадагалаанда иимэ баялиг

олдохол байха. Тэдэнээ ерээдүйнгөө үеынхидтэ дамжуулаял.

Манай хаяг: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвили, 23, каб. 42 электрон хаяг: unen@mail.ru Тел.: 21-64-36.

Богдо гэгээнэй аминай харуулшан Үндэр Гонгор (буряад хүн). Үндэрын - 2 метр 42 сантиметр.

Зүгөөр США-гай эрдэмтэн, аяншалагша Рой Чепмен Эндрюс тус фото-зурагые 1922 ондо Улаан-Баатарта буулгахадаа, үндэрын 2 метр 25 сантиметр гэжэ хэмжэнэн байдаг.

Энэ хүн ута наһа наһалаа. Эндрюсэй экспедициин гэшүүд Үндэр Гонгорто араг яһанайнь түлөө мүнгэ дурадхажа, дуриень гутаанан гэдэг.

Буряад хүбүүн анханай Верхнеудинскын Ехэ үйлсэдэ (Большая улица) һамар шэмэжэ байна. Зүблэлтэ засагай үедэ хотомнай Улаан-Үдэ, харин тус үйлсэ Лениней болгогдоо гэжэ мэдэнэт. Тиин суута энэ гудамжын хубинь бүри хаяхана гэхээр "Арбат" гэжэ нэрлэгдээд, хотын ажаһуугшадай, холо ойрын айлшатай эгээл дуратай газар болонхой юм.

Тоё дэгэлтэй, алта мүнгэн зүүдхэлтэй буряад эхэнэр. Хубсаһа хунараарнь таахада, нилээд баян эхэнэр. Гарыень харыт. Хурган бүхэндөө гэхээр бэһэлигүүдые зүүнхэй.

Буряад хүүгэд БМАССР-эй зурагай галерей соо. 1923 оной июлиин 24.

Мухар-Шэбэрэй аймагай Суулгын дунда хургуулиин дэргэдэ тэрэ үеын транспорт-морин тэргэнүүд зогсоно.

«Кто куда? А я в сберкассе!» гэхэн уриа үгэ мүнөөшье үедэ таарама зандаа.

Угсаатанаймнай алтан нургаалнууд

БУРЯАД ХЭЛЭ ТОЛЛОН БАДАРЬААР, ҮЗЭГДЭН БАЯЖУУЛАГДАНААР

Буряад хэлэ тогтожо эхилхэдээ, хидан арадай нэгэ гол отог хамниган нютаг хэлэн байжа болоо. Юундэб гэхэдэ, Хитадай хуушан дансын тобшоолхоор хамниган II мянган жэлэй саада габалда бии болоһон хэбэртэйгээр бэшэгдэдэг. Тэрэ үеһөө нааша хидан арадай Азиин түбэй дайдаар тэнэжэ, ехэнхидээ ан агналгаар амидаржа ябаһан сагнаа эхитэй хаш. Тэрэ сагта хидан арад солонгос арадуудай хуудаг байдалай хахад аралай баруун хойто захаарнь солонгос арадтай хабиралдаһаар эхилһэн гэжэ бэшэгдэнэ (История МНР, М., 1983, с.107).

Тэрэ сагай байдалаар солонгос арадтай хабиралдаһаа урид баһал хитад, япон, түүрэг, бусад зүүн урдаху азиинхидеер хабиралдажал ябаһан байна. Энэ үедэ монгол гэжэ нэрэртэй (этноним) болоо ёһотой. Юундэб гэхэдэ, урда азиин арадуудай хэлэнүүдтэ "мон" гэжэ үгэ "человек, люди" гэжэ удхадань +гол "речка, река", нүгөө ара удхаараа "гол, үндэһэн" центральный, основной-монгол үндэһэн, "голой арад" гэжэ ойлгомсоор. Адли удха оруулдаг хойшоо, хүйтэн ороной тала дайдаар, ой тайгаар тэнэн нуурижаһан арадай нэрэнүүд баһал ман //маа, мау "человек, люди" үгэдэ нэмэлтэ оруулаад бэшэ, ондоо олон арадуудай нэрэ бии болонхой, жэшээ: манжуур, манси, манегри г.м.

Иигэжэ арадуудай нэрэ (этноним) бии бололго эртэ урда сагай арга боломжо уйтариулагдаһан удхатай, хэлэнэй, хэлэнүүдэй талаар түрэлшөөлгэ бүри үргэн удхатай, олон нютаг отогой, арадуудай хэлэнүүд хамтархадаа, бүри олон түрэл түхэмүүд мэтэ олон ондоо орон нютагаархин нэгэдэмэл садангууд болоно, жэшээ: монгол яһатан – талын монголнууд, буряад, хальмаг, үзэлшэд, чахар, ордос г.м. – булта нэгэ хэлэтэ садангууд; түүрэг яһатан, нэгэ адли хэлэтэн: казах, туркмен, узбек, азербайджан, башкир, татаар г.м. баһал тэдэнэр хоорондоо садангууд. Элдэб арадууд – түүрэг+монгол хоорондоо холилдо холилдоһоор, түрэл түхэм, саахадаа садангууд болонхой, жэшээ: бүр, бүртэ түүрэг "шоно" чино, шоно монгол шоно "вол-волк"; хори-түмэд – "монгол хори – түүдэг түмэд" – булта хамнигад болонхой. Хамниган-монгол+манжуур-эвенк-солон яһатан бии болоходоо, холимом мүргэлтэй, хамниган талаһаа буддын шажантан, манжуур талаһаа – бөө мүргэлтэн, хэлээрэмшигэ ехэнхидэ монгол-хамниган хэлэтэн: Монголдошыгэ, Зэдын буряадуудаар, Байгалһаа баруулжаа – булта буряад.

Арадуудай омог, отогуудай нэрэнүүд баһал тэрэл дээрэ үгтэнэн хэбээр нэрэнүүдые (этноним) бии болгоһоор,

буряад ярянай хэлэ баяжуулгада хари үгэнүүд мон//маа, мау үни холоһоо шэнжэн абтаһан хаш, жэшээ: ман буряадаар бидэ "человек, люди" //манда "нам"// маанадта "нам", су мау (по П.Карпини) "водной народ" от тюрк. су "вода, водяной", мау//ман, маа "люди, народ" или рыбаки с реки Онон, конкретное "ононские хамниганы – рыбаки"; субаг "канава" тюркск. "Су вода, водяной" +баг "афф" (томо амһарта гү) – "канава орошения"; маугли "Найденыш-волчок" буряадаар Олзон-Шоно "үнэн болоһон Ахын аймагай газарта ушарта ябадал хээзэб даа, холын сагта. Залуу басаган хүбүүтэй болоод, үгытэй байдалтайһаа хүбүүгээ тэбэрээд, ой руу ошоһоор өөрөө эхэнэ үхэхэдэнь, үлэгшэн шоно обёороо, хүбүүгөн түрэнэн гүлгэнүүдтээ хамта хүөөр хооллуулһаар, шонын гүлгэдтэй хамта түүхэй мяхан хоолдо хургаад, тэдэнээр хамта шонын гүлгэн болоһон. Дүтын хүршэ айлайхи шонын гүлгэдөөр (бэлтэргэнүүдээр) хүн шонын гүйжэ ябахыг обёороод, арай хурай гэжэ үлэгшэн шонын гүлгэдһөө барижа абаад, тэжээжэ, хүнэй байдалда оруулхыг оролдоһониинь, юмэндэ хурахаа болиһон байжа, тииһээр өөрөө үхэнэн хаш (газетэдэ гараһан зураглалай удха тобшоор бэшэгдэнэ).

Буряад хэлэндэ урда сагнаа эхилээд, аффикснууд -хан, -хон, -хун г.м. амьяараа бээ даһан өөрын удхатайгаар хэрэглэгдэдэг болоһыг тэмдэглэнэ. Зүбөөр удха оруулхыг тэмдэглэн зүбшөөгөөд, буряад хэлэ үргэнээр хэрэглэжэ, олон шэнэ үгэнүүдээр баяжаһыг мэдэрнэбди.

Энээн тухай солонгос арадай хэлэ бэшэгэй эрдэмтэд шэнжэлхэдэ, солонгос хэлэ эдэ аффикснууд -хан, -хон, -хун г.м. амьяараа бээ даһан өөрын удхатайгаар хэрэглэгдэдэг болоһыг тэмдэглэнэ. Зүбөөр удха оруулхыг тэмдэглэн зүбшөөгөөд, буряад хэлэ үргэнээр хэрэглэжэ, олон шэнэ үгэнүүдээр баяжаһыг мэдэрнэбди.

Мүнөө амьяараа өөрын удхатай үгэнүүд: «хан, хон, хун, хүн, хэм» «томо, ута, холо, ун-

жагай, сэхэ» г.м. хэрэглэгдэнэ. Жэшээ: хүнэй нэрэнүүдтэ дайралдаха. Чингисхан, Хаан Чингис, Чингис хаан. Зарим ушарта хан, хаан хоёр үгэнүүд адлирхуу удхатай болгогдожо, тиигээшыг наа, хүнэй нэрэнүүд мэдүүлэлдэ ороходоо, хаан хадаа хаан "царь" байхаар, хаан бууза гэхэдэ, буруу хэрэглэнэбди, удхаараа таарангүй, тиимһээ хан бууза гэбэл, тааруу "большие буузы" (там не одна бууза в тарелке, а несколько громадины-буузы). Газар уһанай нэрэнүүдтэ дайралдаха: Хонхолой "падь и речка" при расшифровке – хон «длинная, тонкая, узкая», холой //хоолой /от бурятского слова хоолой «длинная шея или длинная, узкая падь или речка»; Үргэнэ гол «Аргунь» байһан аад, үргэнэ –хан болоһон: үргэнэ «широкая река»+Хан» речка Хайлар-бывшее название «Үргэнэ-хан широкая река+Хан» речка Хайлар – бывшее название «Үргэнэ-Хан широкая река+Хан широкая, длинная река», а теперь по Зориктуеву – Иргэнхан (Дамдинов Д.Г. К вопросу об ономастике прародине монголов //О прародине монголов. Улан-Удэ, 2005, с.211-236).

Солонгос арадай хэлыг Рамстад болон бэшэ эрдэмтэд шэнжэлэн үзөө: солонгос арадай хэлэ үндэһэн удхаараа хидан арадай хэлэнһээ шэнжэн абтаһан хэлэн гэжэ тодооруулагданхай. Энэ солонгос хэлэнэй ушарыг гэршэлһэн манай ханамжа: буряад хэлэндэ хамнигадай нютаг хэлэн гол үндэһэниинь, баһал хидан, монгол арадуудай хэлэнүүдэй үндэһэниинь гэжэ гэршэлмээр. Юундэб гэхэдэ, хоёр мянган жэлэй саада галбата бии болоһоор мүнөө болотороо хуушан монгол бэшэгэй хэлэн тэрэл янзаараа, Монголой Арадай Республика, Хитадай Үбэр Монголойхид хуушан монгол бэшэгыг, хэлыг хоёрдохи гүрэнэй хэлэн болгоод хэрэглэһээр. Монголшуудай эхэ нютагтаа (прародине монголов) Шилка-Аргунь бур. Үргэнэ (до отрогов Хингана) тэрэл хуу-

шан монгол бэшэг хэлэнтээ хууна. Тиимһээ Ононой дагуур хамнигад Монголой ехэ монголнууд болоно. Монгол – Азиин түбэй байдал хубилган шэнэлэлгэ (цивилизация) урдын холо сагнаа эхитэй.

Мүнөөнэй шэнэ сагта 2014 оноор онолсуулан хэлэхэдэ, урда сагай хидан-монгол үндэһэнэй солонгос арадтай хэлэ бэшэгэй талаар холбоо гэршэлһэн ушарнууд олон, жэшээнь: солонгос арадай хуушан нэрыг хамнигадта абтаһан үгэ болгожо абаад, Онон голдо гурбан хүдөө нютагуудай нэрэ болгонхой, жэшээнь: Чиндан (т)-1, Чиндан (т)-2, Хуушан Чиндан. «Старый Чиндан (ИТ)» ололо г.Борзя Забайкальского края.

Иимэ хайн ушарыг саашань дамжуулжа, шэнэ ХХI зуун жэлдэ бүри үргэдхэжэ таариулан ябуулха: хэрбээ урда хуушан сагта буряад-хамниган хэлэн солонгос, бэшэшыг арадуудай хоорондоху ярянай болон гүрэн түрын удхатайгаар дахин хэргээжэ, хитад, ород, япон, солонгос, англи арадуудтай хамта дэлхэйн байдалай удхатай болгохо. Жэшээнь, Урда Солонгос гүрэнэй Ород гүрэнэй худалдаа наймаа, эмнэлгын шэнэ арга, эм дом, ажабайдалай асуудалаар ехэ нягта холбоо үргэдхэжэ гэһэн В.В.Путинай урялыг дэмжэн абахамнай дамжаггүй. Наада захын манай Буряад Республика олон машинуудыг, эмнэлгын түбүүдыг, аргашуудыг урина, эм домуудыг абажа туһалуулнабди.

В.В.Путинай хэлэһэн урялыг дэмжэлсэһэн шэнги жахан жэшээдэ тогтохомни. Урда Солонгос арадай хүбүүн Виктор Ан Олимпийн Сочи-дочи 2014 оной үбэлэй нааданда хабаадажа, гурбан алтан медальнуудыг шорт-трек конькигаар урилдан илажа, Россиян гүрэнэй Сочиин Олимпийн үбэлэй нааданай Герой болоһыг тэмдэглэмээр. Ямар ехэ баяр баясхаланда хүртэхэдөө, саашанхи ажабайдалай замаа хангажа шадаа. Найн ябахан болтогой!

"Буряад үнэндэ" 16.03.2014 Баира Бальбунова буря-

ад хэлэ үзэлгэдэ урданай аман зохёолой дээжэһээ ном уншажа, удхаарнь сочинени болон аман үгөөрөө гоёор хөөрөжэ, ярилдаанай нютаг хэлэнүүдээрээ тордиһогүйгөөр хөөрөжэ, хөөрөлдэжэ хураһыг ехээр хэрэглэхэ ёһотой гэжэ тон зүб бэшэнэ. Аман зохёолой олон томо, шэнэ номуудыг олоор гаргуулжа, хургуулида тарааһын орондо, хаанаб даа архивай абдар соогуур тоондоо даруулжа хэбтэнэл. Д.Г.Дамдиновта аман зохёолой үни холо гаргуулагдаһан номууд, мүнөө дахин шэнээр, хайнаар хургуулинүүдта, томошуудашыг уншахар номууд олон. Яажашыг наань, уншаха номуудыг олоор гаргуулжаар болоо. Ном уншангүйгөөр, хайшан гээд ярянай хэлэн хэргээжэ?

Мүнөөнэй хургуулин хүүгэдтэ гэртээшыг уншаха үлгэршыг, түүхыншыг номууд буряадаар үсөөн гарана. Үйлсэдэ гарахадань, гэртээ ошоходонь, хаанашыг яба – буряадаар хөөрөлдөжэ, энээлдэжэ, хүхихэ аргагүй - хаанашыг яба, гансал ородоор хөөрөлдөөшдэ, педколледждэ, педуниверситэдтэшыг буряад ярилдаанайшыг хэлэгүй студентнэр олон, багшанарын, баһал ехэ эрдэмтэн, гансал ород хэлээрээ зааха, буряадаар хөөрөлдэдэг юм гү гэхээр?

Минии ханахада, багашуулда – арбаад гаратай боложо ябаһан хургуулин үхибүүдтэ "Гэсэр", бэшэшыг олон туужа, домогуудыг заал һаа уншаха ёһотойт гэхгүй байгаабди. Юундэб гэхэдэ, тиимэ томо туужа домогууд уншахада, аргагүй хүндэ хэлтэй, мэдүүлэл бүхэниинь гэжээр ороо, хаанашыг боложо байһан хэрэг тухай хэлэгдэнэб, тэнгэрийн олон сабдагуудай өөһэдэн зохёол, газараар боложо байһан байдал, зоной ажабайдал, шэнжэ зугаа юмэн хомор.

Тэрээнһээ гадуур номһоо бэшэ һонирхохоор зүйлнүүд, хургуулин үхибүүдтэ зориулһан теле-дамжуулга, тиигээд, буряадаар харуулха юмэн огто үгы шахуу. Телевизор юу харуулнаб: алалдаа, наншалдаа, хулгай, нүсөөгэн эхэнэрнүүд үдэр хүнигүй харуулагдана. Тамхи хайшан гээд татахаб, архи хайшан гээд уухада, бээдэ һайн юмэ асархаб гэһэн шэнги зүйлнүүд олон. Хургуулин хүүгэд олоороо түрмэдэ ороно, залуу басагад гэн гэһээши – хүүгэдээшыг алаха, аба, эжыдээ хоро хүргэхэ, архиншан, тамхиншан, хулгайшан, бүһэтэйшүүлыг дахаашад тэрэ тушаа.

Аба, эжынэр, гэртэшин өөһэдөөшыг, хүүгэдээ буряад хэлтэй болгоёл!

Буряад хэлэ үзэлгэдэ хамниган – буряад нютаг хэлэнэй толи августын эхин багаар 500-гаад хууданатай гараха.

Д.ДАМДИНОВ,
хэлэ бэшэгэй
эрдэмэй доктор,
дайнай ветеран.

ИРАГУУ НАЙРАГШЫЕ ДУРСАН НАНАБА

Наяхан Исая Калашниковай нэрэмжэтэ номой сан соо Даши Дамбаев тухай дурсалгын шэнэ номтой танилсалга болобо. Алдарта поэдэй түрэнэн эгэшэ Ханда Цыретаровна энэ ном хэблэлдэ бэлэдхээ юм. Мэндэ ябахадань нүхэсэжэ ябахан хүнүүд дурсалгын үгэнүүдые хэлэбэ. Энэ үдэр номой сан соо дуун, шүлэг, хүгжэм эдэлэбэ.

Хабарай амин ороод, наранай элшын дулааханаар шаража эхилэн үедэ, 1938 оной апрелин 13-да шад байса шангахаанаар шааяса хашхарһаар, буряад арадай алдар суута хүбүүн, ирагуу найрагша Даши Цыретарович Дамбаев түрэнэн юм. Эхын хэблэлһээ тэршэлэн түрэхэдэнь, аба эжы хоёрынь хүри улаахан хүбүүгээ сайбалзама сагаахан хонин хушалга соо мансылжа, гал гуламтаа дэсгээжэ, зулаа бадаарааха, үг удамаа үргэлжлүүлхэ хүбүүн түрөө гэжэ баясан баярлажа, уяран бөөмэйлжэ байһан юм даа. Үлгы дээрэнь тонгойхоодоод, хүбүүнэйнгээ зулайень үндэжэ, үдэшин утада эжын гүнгэнэн аялһан ая юм гү, али хүбүүгээ үбсүүндэ ньяжа энхэрэн, баяраар халин түшгэнэнһэн абын зүрхэнэй сохосо юм гү, Ханда эгэшын урал дээрэнэ задарһан урихан миһэрэл юм гү, али Харгана нютаягайнэ тхилгата Алтан уулаһаа үлээһэн хэбшээнэй шэбэнэн юм гү даа – булта өөрсэ ондоохон, дорюун дошхон бишыхан Дашын уян сэдхэлдэ, эльгэ зүрхэндэ, ой ухаанда шэнгэн дэбтэжэ, ирагуу аялгынь мүндрэлхэ заяанда сог зали, хүсэл зориг, нэмэри нэмэлтэ

болоһон бэлэй даа. Хурамша нагасанартаа айлшалхадаа, Янгаажанай тала, Олоной ообо, Ноён уула, Хангай уула, Тоором нуур, Хүхэ Зүрхэн, хүйһөө булуулһан тоонто Харганагай хангал үнэр түрүүшын шүлэгүүдээ зохёон буйлуулхадань, үлхөө холбоон болоо бэлэй даа. Ханда эгэшэнь “суута болоһон шүлэгүүдээ Даша ходол гүнгэнэн байгша һэн” гэжэ дурсамжаһаа бодоходо, поэт дуунай аянгашы зохёодог, зураг зурадаг байһан. Үшөө эдирхэн наһанһаа Сергей Есенинэй, Александр Пушкинай, Михаил Лермонтовэй шүлэгүүдые сээжээр, уран гоёор, торьдиһогүй уншадаг байһан, гүн ухаанай гүнгэгы багтааһан шүлэгүүдын дахин-дахин уншахадаа, поэт үндэр соёлтой, өөрынгөө талаан бэлигээ задалха шадбаритай, оюун ухаагаа хүгжөөн нээхэ бодомжолтой ябаһан хүн байгаа да гэжэ ханагдана.

Очирова болон бусад хүнүүдэй дурсамжаа хөөрэхэдэнь, бэлиг талаантай ирагуу найрагша Даши Дамбаевай шарайнь тобойсо харагдан шэнги болоно. Тэрэ һайхан зантай, һаруул ухаатай, сэлмэг шарайтай, шүлэгүүдые зохёохо үндэр заяатай гайхамшаг хүн ябаал даа... “Сэлэнгэ” гэжэ дуунайһаа хаяхан мүндрөөд байхад, Даши Цыретарович Сэсэг Цымпиловна ханитаяа Даширабдан Одобоевич Баточжабайнда олон нүхэдтээ айлшалаа һэн. Тиһхэдэл Даши Дамбаевые түрүүшынхые хараа бэлэйб, “Сэлэнгэ” дуугаа дуулахыень шагнаа һэмби. Дуулахадааш бэрхэ, һайхан хоолойтой, шүлэгүүдээш зали бадармаар уншадаг поэт тэрэ үедэ зандан залуу наһандаа ябаа бэлэй даа. Амидыдань хараһан,

шүлэг уншахыень шагнаһан хүнүүд мүнөө хомор ааб даа. Зарим ябууд дундаа зохёоһон шүлэгүүдын саарһан дээрэ буулгажа абтангүй, хананхалагдангүй үлэшэн гү даа гэжэш ханагшаб. Манай Ага нютаягаар айлшалаа һэн. Би тэрэ үедэ “Агын үнэн” гэжэ сониндо ажаллажа байгаа бэлэйб. “Агын үнэнэй” ахамад редактор Борис Рабдано минии түрүүшын нүхэр Николай Бальжинимаевта, тиһхэдэ тэрэ “Агын үнэнэй” харюусалгата секретаряар хүдэлжэ байгаа, “гэртээ абаашаад айлшалуулагты” гэ бэлэй. Алдар суута поэт Даши Дамбаев манайда гурба хоноо һэн. һайханаар дуу дууладаг, шүлэгөө аргагүй ордоһотойгоор, онгоо оруулһан юм шэнги уншадаг хүн байгаа һэн даа. “Урагшаа, минии поезд!”, “Байгалай долгид” гэгһэн

шүлэгүүдээ поэдэй уншахань, шэхэндэ мүнөөшье дуулдаһан шэнгээр ханагдана. Ямар баян үгэнүүдые оложо, уран шүлгөөр нютаяга магтан дуулаһан аялга дуунай дээжы поэт зохёоһооб даа!

Буряад ирагуу найрагай булжамуур гэжэ алдаршаһан суута Даши Дамбаев амиды ябаа һаа, 76-тай алхалжа ябаха һэн. Оройдоол 37 жэл дээрэ наһанһаа нүгшэн байһа. Энээхэн богонихон наһан соогоо ямар ехэ юмэ бүтээгээ гэшэб... Базыр Цырендашиевтай хоюулан зохёоһон «Түрүүшын дуран» гэжэ дууниин буряад арадай эрхим дуунуудай жасада эгээн дээрэ байхал ёһоороо байна. Дуран тухай темээр шүлэгэй талаар, хүгжэмэй талаар энэ дуунай дээдэ тээ хэн юу зохёоһооб? Хэлыт. Ямар гүнгэгы удхатай үгэнүүд гэшэб, зүрхэ шэмшээрүүлмэ, сэдхэл доһологом хүгжэм гэшэб... “...Дуулан ябахаа эндэ түрөө һэм, дуушан хээшэ байхалби...” гээд шүлэглэһэн “Сэлэнгэ” дуун, “Буряад ороной соло” дуунуудын буряад ороноо, түрэнэн тоонтоёо мүнхэлөө. Буряад арадай, буряад хэлэнэй, буряад дуунай байһан сагта арадай гайхамшаг хүбүүдэй нэгэн Даши Дамбаевай алдар нэрэ хэтын хэтэдэ, үеын үедэ мартагдахагүй, мүнхэ зула шэнги бадаржа байха!

Намжилма БАЛЬЖИНИМАЕВА.

Дурсалга “АЛТАРГАНА” гэгһэн бүгэдэ буряадудай уласхоорондын фестивалин байгуулагдаһаар 20 жэлэй оёе угтуулан

АНДА НҮХЭДЭЙ УУЛЗАЛГЫН БОЛЗОР ДҮТЭЛЖЭЛ БАЙНА

“АЛТАРГАНА-2006” олон улсын нааданай “Буряадай нэгэ үдэр” гэгһэн аман зохёолой бүлгэмүүдэй мүрысөөнэй дүнгүүд согсологдожо, Буряад драмын театрай добжоон дээрэ шагналнуудые барюулһан жабхаланта баяр ёһололой үедэ, Ушарбай нютаягмни аман зохёолой “Ажалшан” бүлгэмэйхид Гран-при

шагнал абаад, илалтын ёохороо хатаржа байхадань, тэдээн соо намда танигдаагүй, баяраар толорһон урихан шарайтай залуу эхэнэрье хараад, “энэ хэнэй басаган бэ?” гээд нютаягаархинһаа асуухадамни, “бидэниие зоригжуулан бэлэдхэһэн Сэсэг Батоевна Дандарова гэшэб” гээд ойлгуулаа бэлэй.

Тэрэ гэгһээр С.Б.Дандароватай “Алтаргануудта” уулзахадаа, ёһо заншал, арадай дуун, түүхэ домог тухай сэтгүүлшэндэ хэрэгтэй асуудалнууды табича, тодо хурса харюунуудыень абахадаа, энэ хүн тухай бэшэхэб даа гэжэ бодомжолдог байгаа. Агада болоһон “Алтаргана” нааданай үедэ уулзажа, одоол наһанһаа хүрбэ хаб. Түүхэ домогоор баян һүдэнтэ нютаягай барюуха хүбүүд омогой Тудубдоржын Бата, алдар суута Алхана нютаягай һуури бодонгуудай басаган Альбина Очирова хоёрой гэр бүлэдэ Сэсэг басаган 1963 оной январин янгинама хүйтэн үдэр Зүдхэли нютаяга түрэнэн намтартай. Нагаса эжын эгээн арюун, эгээн наггин үлгын дууе соносого үндэһэн Сэсэг жаахандаа дуу хүгжэм дуулахадаа, шарайнь ондоохон болоод, бодолго болоод зогсошохо, гүнгэнэн аянгынь хадууха гэжэ оролдодог бэлэй. Аба эжы хоёрынь уран һайханай эдэбхитэн, абань Сэсэгэ мүр дээрэ үргэнхэй, ходол ямар бэ даа дуу гүнгэнэжэ ябаха.

сэдхэл эзэлжэ, тэдэ хоёр хуби заяагаа ниилүүлжэ, дэрэ нэгдэжэ, айл бүлэ боложо түбхинөө һэн. Хэн хэнииньше нүхэртэ талаантай байгаа, нэгэ эрмэлзэлтэй, нэгэ мэргэжэлтэй, бэе бэынгээ һанал бодол ойлгохо, дүнгэхэ, дүмэхэ, хүлээхэ, хайрлаха... Солбон, Сэсэг Дандаровтан багша Аюша Арсланович Арслановтай зүбшэлгөөр хоюулан хүгжэмэй училищида, һүүлдэ соёлой дээдэ һургуулида һуралсажа дүүргээд, һасаран Линховоиноной нэрэмжэтэ искусствоын һургуулида багшалаа, соёлой дээдэ һургуулида хүдэлөө, Солбон Даржаевич Монголдо бэшхүүр дээрэ наадажа һураа, тенор чанза дээрэ наададаг болобо. Солбон, Сэсэг Дандаровтан зорихондоо заал һаа хүрэхэ, ханаагаа амарангүй, урагшаа дабшаха, шэнэ үндэр дабаан өөдэ жүдхэжэ, уран һайханда, искусствоада үнэншэ хүнүүд юм даа. Баяр Жамсуйвай 2004 ондо “Нютаягаа туһа нэмэри оруулагты” гэжэ уряалхадань, Дандаровтан Агын тойрог зөөгөө һэн. Мүнөө Солбон Даржаевич “Амар сайн” ансамблин оркестртэ хүгжэмшэһөөр, харин Сэсэг Батоевна “Забайкалиин хизаарай соёл хүгжөөхэ үбтэ” аман зохёолой талаар ахалагша мэргэжэлтэнээр хүдэлнэ. Энээхэн арбаад жэл соо олохон туйлалтанууд, гоё һайхан найруулганууд, уран бүтээлэй мүндрэлгэнүүд, “Алтаргана” наадануудай илалтанууд (Могойтын “Ажалшан”-2006 ондо, Дулдаргын “Тоонто”-2008 ондо, Агын районой “Этигэл”-2010 ондо, Могойтын “Нютаягай магтаал”- 2012 ондо Гран-при шагнал абаһан) Сэсэг Батоевнагай бэлиг шадбарин,

эдеэ хоолтоёо, үлгэр туужатаяа баримталжа, хойто үедөө дамжуула ёһотойбди. Энэ хадаа манай зорилго, наһанай хэрэг гэшэб.

- **Танай ханаа үнөөн болохо юмэн мүнөөдэр юун байна?**

- Соёлой ажалшадай салин бага, зарим соёлшод ондоо ажал бэдэрээд ябашана, би тэдэниие зэмэлнэгүйб. Бага салинтай ажалда эрэ хүн яажа хүдэлхэб даа. Соёлой ажалда дуратай, мэргэжэлдэ үнэншэ хүнүүд энэ ажалда бүхы наһаа зорюулдаг. Энэ хадаа үнэн дээрэ үдэр бүрийн баатаршалга гэшэб гэжэ би ханадагби.

шэнэ зоригжол, шэнэ туһаламжа, дэмжэлтэ абанабди.

“Алтарганаһаа” ехэ юмэ сэдхэлдэ шэнгээжэ абанабди, буряад-монголшуудай уулзалгын ехэ баяр болоно ха юм даа. Мүнөө жэл болохо “Алтаргана” заба сүлөөгэй бэлдэжэ байнабди. Монголой Хэнтэйн аймагай Дадал сомондо июлин 18-21-эй үдэрүүдтэ Бүгэдэ буряадай олон улсын “Алтаргана-2014” наадан болохон гэшэб.

Анда нүхэдэй уулзалгын болзор дүтэлжэл байна. “Алтарганын” нааданда уулзатара!

Намжилма БАЛЬЖИНИМАЕВА.

Тус толилолгын бэлэдхэгдээд байхад, буряад арадай эрхим басагадай нэгэн Сэсэг Батоевна Дандарова байгша оной апрелин 29-дэ саһаа урид наһанһаа нүгшэб гэһэн гашуудалта мэдээсэл Ага нютаягаа дуулада. Эрхим хани нүхэр, энхэргэн эжы, эдэбхитэй бэлигтэн, буряад арард түмэндөө, соёл гэгээрэлдэ сэгнэшэгүй хубита оруулаһан энэ хүнэй гэрэлтэ дурасхаал арадайнгаа сэдхэлдэ мүнхэ байха.

«Аласай холбоон - 2014» гэнэн конкурсдо

БУУРАЙХАН ТООНТОҮОМ ҮЛЗЫТЭЙ БУРЯАД СЭДЬХЭЛТЭЙ ХҮБҮҮН

Буряадхан хэлэмни найхан даа гээд, аяар холо Санкт-Петербургда ажаауудаг, 40 жэлэй саана нютагһаа гаража ябаһан шабимни – Хуснутдинов Владимир түрэл дайдаа, хада уулануудаа, гол горходоо нанан, сээжэдээ хадагалан ябадаг. Яруунын аймагай Ульдэргэ хууринда түрэнэн, татаар хэлэтэй, ород эхэтэй, мордва намгатай хүн буряад хэлээ мартах аһогуйб гэжэ, энэл хэлэн дээрэ хөөрөлдөхө хүсэндэ абтан, элдэб арга бэдэрэн зободог. Гэртээ буряад дуунуудаа дуулаха, өөртөөсөө хөөрөлдөөд үзэхэ, ажалдаа сугтаа хүдэлдэг хүхэдөө буряад үгэнүүдээр хонирхуулан, хүхюу байдал зохёогоод туршаха.

Данзан-Хайбзун Самаевай шэрээтэ байханаа эхилээд, Санкт-Петербургынгаа дасан ошодог, туһа хүргэхэ оролдодог байна.

“Одноклассники” гэнэн социальна сетьтэ «Хүбүүн Ульдургинский» гээд хэблэгдэдэг. Аюур ламхайн Индидэ хурадаг байханаань, электронно утаһаар бэшэлсэдэг нэм гээд хөөрэдэг. Володя балшар бага наһанһаа хүршынгөө хүбүүдээр тугал бурүүгаа эрьюулэн, хүл нюсэгөөр тала дайдаараа гүйһэн. Ульдэргэ голынгоо гүнзгэ сөөрмүүды бэдэрэн шунгаһан, анхилма агаарһаа сэдхэлээ сэлмэн, хүсэ шадал нэмэн ургаһан юм. Уян зөөлэн, һонор бодолтой, хүхюу зантай, үетэн нүхэдтөө абта-

стай, хүндэтэй ябадаг. Владимир уг гарбал тухай хэлэхэдэ, 1940 ондо Курскын, Татарстанһаа 100 гэр бүлэ Яруунын аймаг нүүжэ ерэнэн. Володин эсэгэ – Хуснутдинов Абагали унаган буряад хэлэтэй, эрхим механизаторнуудай тоодо ябаһан байна. Анна Дмитриевна Голубева – эжын эхин классай багша, баһал холын городһоо зорижо ерэнэн, бэлиг шадабарья манай үхибүүдтэ дамжуулан буянтай. Хүбүүнэй хуби заяанда эхэ, эсэгын нүхэд – Ц.Н.Номтоев, К.Ш.Цыденов, Ж.Д.Сампилон ехээн нүлөө үзүүлһэн. Орон дэлхэйнгээ үлзы найханин зунайнгаа амаралтада үбһэшэн ябахандаа, тэрэ обёорон ойлгожо эхилһэн юм. Үүрээр бодожо, шүүдэртэй ногоо сабшаха, үдын наран соо тармаха, үдэшин хэрюунээр бухаллахые арһа мяхаараа, улаан гараараа үзһэн. Одо мүшэд доро, түүдэгэй галай хажууда үетэн нүхэдтээ үнгэргэн хөөрөлдөөнүүд, ухаан бодолооро мэдэрһэн үйлэ хэрэгүүд, бурялан гарадаг булаг мэтэ сээжын обёорһоо лугшан ханагдадаг. Үхибүүн ябахандаа, наадан соогоо олоһон шанар шэнжэнүүд, харилсан хүгжэн сэдхэл бодол ажамидалайн харгы гэрэлтүүлэн, арюун амисхал нэмээн, урагшань дабшуулнал. Владимир шабимни шагнажа, хөөрөлдөжэ шадаха, үнэн сэхэ ябадал сэгнэжэ һуранхай, хүнэй һанал бодол хүндэлхээ мэдэхэ, өөрынгөө үгэ ойлгуулха арга шадабаритай хүбүүн юм. 1973 ондо хургуулия дүүргээд, Улаан-Үдэһэнгөө

Соёл гэгээрэлэй училищиде оркестрэй таһагай баяанай класста ороһон. Энэ алхамын гүлмэр залуу наһанай алдуу бэшэ, хүдөө талын зэрэлгэһэнээ, хүгжэм дуунай зэдэлэһэнээ эхитэй гээд ойлгомоор. Эндэл һуража байхандаа, сэрэгэй албанд татагдан, хүгжэмэй оркестртэ алба хэхын дурдахан, теэд хүдөөгэй хүдэр хүбүүн үһан сэрэг шэлэжэ, уран гараа, ухаан бодолоо хүгжөөхэ мэргэжлэй эхи Балтиин далай дээрэ олоһон юм. Албаа дүүргээд, Ленинград хотын дээдэ хургуулида һуража, онһото инженер мэргэжлэтэй боложо, ажалай ута харгыда гараһан. Гэр бүлэ боложо түбхинэнхэй, ганса басаганин үшөөл олон хэлэнүүдые мэдэдэг бүлэ болохо түсэбтэй, хари хэлэнүүдые шудалжа, холо, ойро ябадаг ажалтай.

Адуу малаа талмайрдуулжа, Арбай тарья эбхэрүүлжэ, Ажалай дуугаар зэдэлэн байдаг Ульдэргэ ханадагби гэдэгээр, Мүнгэн сэрэгдээ мүргэхээ байд гээд лэ бусдаг юм.

2013 оной зун хургуулия дүүргэһээр 40 жэл болоһоной ойн баярта ерээ. Нүхэдын утган абажа, хүлын газарта хүргэнгүй байхаар байдал түхээрхэдэнь, үнөөхил гуталаа тайлажа, хүл нюсэгөөр Эхэ нютагаа амаршалан, хада уулаараа ябаа, үбгэд, хүгшэдөөрөө уулзаа. Ивалгын дасан ошожо, Аюур ламхайтай уулзажа, Этигэлэй хамбада мүргэжэ, бодол дээрээ үшөө нэгэ бодол нэмэ-

эн ошоо гэхэдэ, болохол даа. Росси гүрэнэймнай баруун хойто хизарта, Эхэ-Герой-Ленинград хотодо эсэгын гээ нэрэ нэрлүүлэн, хүн шанараа дээрэ үргэн, бултандамнай жэшээ болон, оршолон байдалай гүнзгэ уржа хануулан, түрэнэн дайдаа магтажа, түрэл арадаа хүндэлжэ, түрэлхи хэлээрнай дуулажа, угтаха, уулзаха нүхэдтэй ябадаг шабимни “Бурядай түрүү хүнүүдэй” нэгэн гэжэ нэрлэгдээр гээд найданаб.

Б.Ц.ДОРЖИЕВА,
багшын ажалай ветеран.
Яруунын аймагай Эгэтын-Адаг.

“Хүхюу буряад” гэнэн конкурсдо

“Ябаган зугаа” гэнэн номинацида ЗҮНТЭЙ ЗҮҮДЭН

7-дохи классай хурагша Амгалан гурбан үдэрһөө физикээр шалгалта бариха ёһотой һэн. Амгалан һайн хурадаг хурагшадтай нэгэн һэн. Тиигэбэшь шалгалта эхилхэдэ, саг дээрэнь энэ жэл үзэжэ гараһанаа мартадшы байжа байдаг. Шалгалта болотор хоёр үдэр үлөөд байхада, гайхамаар гэхэ гү, һонирхолтой гэхэ гү, зүүдэ Амгалан зүүдэлбэ. “Физикээр 6 тоотой билет шамда тудаха байна» гэжэ жэл урда наһа бараһан эмгэйн Амгаландаа хэлэжэ байхадань, хүбүүн һэришэбэ. Энэ зүүдэн тухайгаа эжидээшь хэлэнгүй, өөрынгөө һанамжаар 6-16-26 номернуудтай биледүүдтэ һайнаар бэлдэхэ

гэжэ шиидэбэ. Хэн мэдэхэб, намда зүнтэй зүүдэн зүүдэлэгдэбэ гү? Эрхим һайнаар энэ гурбан биледүүдтэ бэлдээд, тиигэбэшь 6-16-26 биледүүдтэй шпаргалкануудые бэшэ шпаргалкануудһаа амыарлажа, хармаандаа нюугаад, шалгалтадаа ошобо. Билет нугалхадань, 16-даху билет дайралдаба. Бэшэ хурагшад иимэ номернуудтай биледүүдые Амгаланһаа урид нугалаагүй байшаба. Амгалан түрүүшын гурбан хурагшадтай гараа үргэжэ, нэгэшь тордигүйгөөр «5» сэгнэлтэтэйгээр шалгалтаа үгэбэ. “Зүнтэй зүүдэн байдаг юм байна” гэжэ Амгалан ойлгожо, ехээр гайхаа һэн ха.

“Рассказ” гэнэн номинацида БУУЗА

Хэрэлсын һарабша дээрэ нэгэ борбилоо хүхюутэйгээр пиис-шиис гэжэ һууба. Хүршэ борбилоонь ниидэжэ ерээд:

- Ши энэ яагаа баяртайгаар шиисагананаш? Үү, энэ үшөө хаанаһаа иимэ амтатай үнэр гутанаб? – гэжэ һурасагааба.

- Тэрэ, харыш, минии гэрэй квартирант һогтуу ерээд, түлээнэй наана, шүүрхэ дээрэ һуугаад, буузаар бөөлжэжэ байна. Минии гэртэ байратай муухай миисгэйн тэрэ бууза-бөөлжэһэ эдээдүдэнь, үрдижэ садатараа эдихэ һанаатай хүлэжэ һуунаб, - гэжэ эзэн борбилоо һүүлээ годос-модос гүүлэбэ. – Шамайе уринаб, буузаар хүндэлнэб.

- Ай, нээрээ, шинии квартирант амтатай буузаар бөөлжэдэг юм байна. Жаргалтайлиши, хүршэ. Харин минии гэрэй квартирант хара уһаар бөөлжэдэг. Тоншоохые юумэн олодоггүй, - гэжэ хүршэ борбилоо атаархал боложо, хүршээ хүндэмүүшээр харана.

- Үглөөгүүр гаража ошоходонь, һайн эдээ эдээд ерэ гэдэг болыш. Миниихишни коммерсант хүн ходол бууза-хуушур эдидэг, - гэжэ эзэн борбилоо һайрхана.

- Аа, минииш квартирант ажалгүй юм. Эндэ тэндэ энэ тэрэ ажал хэжэ, эдээнэй мүнгэ олобошь, тэрэнэ архи болгожорхидог. Муу квартиранттай байнхаар үлдөөд, шиниихидэл баян квартирантые байлгаа һаа, гоёл һэн даа. Үй, шим квартирантадаа хэлыш, миниихиие һайн ажалда абга лэ, - гэжэ хүршэ борбилоо гэмэрнэ.

- Зай, буузалай! Квартирантам бөөлжэжэ дүүргээд ябаба, - гээд, эзэн борбилоо хүршээ урин доошоо ниидэбэ.

Эрдэни ДУГАРОВ.

Хори тосхон.

“БИ САДААБ”

Нэгэ зунай амаралтаар 11-тэй зээ хүбүүн Илдам манайда хүдөөдэ амархаяа, жэмэс, һархяаг суглуулхаяа ерэнэн юм. Манай дүрбэн үхибүүд, эгээн багамнай басаган - хургуулин үхибүүд, эмгэйтэйгээ тосхондоо ажаһуугша һэн. Би һамгантаяа хонин ажалда һэмди. Нэгэ үдэр Илдам манай нэгэ хүбүүнтэй тосхонһоо 7 модо газарта манай отара ошохо гэжэ харгыда гараба ха. Манай үхибүүд столдо һуужа эдээлээд, “эмгэй, садааб” гэжэ хэлээд, столһоо бододог заншалтай һэн. Зээ хүбүүн баһа манай хүбүүдые даган дуурьяажа, “эмгэй, би садааб” гэжэ хэлээд бодохо.

Хоёр хүбүүдэй харгыда гараад ябажа ябаханда, колхозой түрүүлэгшэ Ванкеев, өөрөө рульдаа

гансааран, хүбүүдые хүсэжэ ерээд, “Волгоёо” зогсоожо һуулгаад, отара хүрэжэ, хүбүүдые буулгаад, саашаа ябахадань, манай хүбүүн түрүүлэгшэдэ: “Һайнта даа, һуулгажа асарбат”, - гэжэ баярые хүргэбэ. Городой хүбүүн “эмгэй, би садааб” гэжэ үгэнүүдһээ ондоо үгэнүүдые мэдэхгүй байгаа. Түрүүлэгшэдэ баярые хүргэжэ, “Би садааб” гэбэ ха юм. Түрүүлэгшэ «Хүбүүн, юу хэлэбэш?» - гэжэ хурахадань, “Я сказал “спасибо”, но по-бурятски», - гэжэ харюу үгэбэ. Хожом нэгэтэ Ванкеев отарануудаараа ябаханда, бидэндэ энэ ушар хэлэжэ, гүзээгэйнгөө үбдэтэр энеэлдээ бэлэйбди.

К. БУДАЕВ.

АХА НҮХЭРЭЙ ГЭРЭЛТЭ ДУРАСХААЛДА

Гүрэ Цыденжапович Митупов ойн баярайнгаа богоһо дээрэ ерээд байтараа, мүнөө үе сагта оло тохёолдодог болоһон гай гамшагай үхэлдэ сохюулжа, сагнаа урид нүгшэбэ. Иномаркын шадал дунда гүйлгэжэ ябаһан һогуу хүйхэрнүүд Сотниково тосхон ошоһон харгы дээрэ тэрэниие дайраһан байна.

Гүрэ Цыденжапович Митупов байгша оной майн 8-да 75 жэлэйнгээ ой тэмдэглэхэ байгаа. Ямаршые үбшэ хабшагүй, шадал дундаа ябаһан хүнэй иигэжэ наһа барахада, гэр бүлын, түрэл саданай, нүхэдэйнь шаналан голхорхые хайшан гэжэ дамжуулалтайб даа. Илангаяа багша хүнэй наһа барахада, голхорхо зон олон байдаг.

Гүрэ Цыденжапович Шэтэ можын Оловянный аймагай Дэльчэхэд (Долгокыча) нотагта түрэн юм. Эсэгэнь - Митэбэй Цыденжаб, эхэнь Шарабай Норжома гэжэ зон байһан юм.

Дайнай эхилхэдэ, аха дүүнэр Цыденжаб Базар хоёр военкомат ерэжэ, дайнда ошохо тухайгаа мэдүүлгэ бариба. Тэрэниие дуулаһан колхозой түрүүлэгшэ РСФСР-эй Верховно Советэй депутат Ф.Т.Сараев гүйлгэжэ ерээд, военкомдо орожо, гуйха захирха тооной Цыденжабай фронтдо ошохыень болоулжа шадаһан байна. Базар, үшөө Гэлэг ахануудынь дайнаа бусаагүй. Гүрын эсэгэ Цыденжаб баруун фронтын орондо ажалай фронтдо ошоһон болоно. Хонин бригадираар олон жэлдэ ажаллажа, түрүүлэгшынгээ найдабари дүүрэн харюулаа. Баатарлиг ажалайнгаа түлөө совет засагай олгодог бүхы шагнал хайрада хүртөө хэн. Ганса орденуудынь тоолобол, Ленинэй, Ажалай Улаан Тугай, Хүндэлэлэй Тэмдэг – түрүү ажалшадай хүртэдэг дүүрэн багса болоно. Гүрэ хүбүүн хара баһаа ажалда дадаһан, шадалтай, шамбай хэн. Нотагтаа үлөө наа, хэнэйшые зэргэдэ колхозой эгээл түрүү ажалшадай нэгэн лэ болоод ябаха байгаа гэжэ этигэхээр. Гэбэшые нотаг соогоо Гүрэ шэнги ород хэлэндэ бэрхэ хүн холо ойрошые угы, буряадһаа болохо ородуудайш дунда олдохогүй хэн. Хүбүүнэйнгээ оюун сэнэг мэдэхэл хадаа эсэгэнь хүбүүндээ һургуули хэхэл ёһотойш гэдэг байгаа бээ. Гүрэ хүбүүн эрдэм һургуули хэхэ анханай табисууртай гэхэ гү, али шүүһанай бүридэл тиимэ байгаа гэхэдэ, алдуу бэшэ. Тиимэл хадаа бэрхэ багша, эрдэмтэн, оюун сэдхэлээ түрэл арадайнгаа гэгээрэлдэ зорюулһан ёһото сэхээтэн болохо хубитай байгаа.

Баһаа суг үдэнэн Володя Жапов нүхэртээ Эрхүү

ошожо, нархоздо (институт народного хозяйства) шалгалта үгэбэ, орохыншые ороһон аад, юрэдөөл, һанаандань таараагүй, гэртээ бусаба. Хойто жэлын Шэтын багшанарай институтда орожо, дүрбэн жэл тэндэ һураад, ород литературын багшын диплом абаад, ажалайнгаа намтар эхилһэн түүхэтэй. Тэрэ намтарынь ехэ баян, бэлиг шадабарийень дүүрэн харуулха һонин годирол нугалбаритай юм байна. Ажалай дэбтэрэйн тэмдэгэй ёһоор, 1962 оной сентябрийн 20-до Ага тосхоной хүдөөгэй залуушуулай дунда һургуулийн директорээр томилогдоо. Жэлһээ үлүү болоод, Зугаалайн дунда һургуулида ород хэлэнэй багшаар хүдэлжэ эхилбэ. 1964 оной сентябрийн 1-һээ завучаар табигдаба. 1967 оной июлийн 22-то Могойтын районодо инспекторээр, 1969 оной июнийн 3-да гэгээрэлэй таһагые даагшаар томилогдоо. 1970 оной ноябрийн 14-дэ һурахаяа ошоһон ушараар энэ тушаалһаа гараа гэжэ ажалайнь дэбтэртэ бэшэгдэнхэй байна.

Саашадаа Гүрэ Митупов эрдэмэй харгы шэлэһэн байна. СССР-эй Эрдэмэй академиин Буряадай филиалай аспирантурада һуража гараба. Буряадай багшанарай институтда философиин кафедрада ассистентээр, ахалагша багшаар хүдэлөө. Гэр бүлын ушар шалтагаанаар Новосибирск зөөһэн байна. Табан жэлэй туршада Новосибирскын мединститутда философиин кафедрада кабинетые даагшаар, ахалагша багшаар ажаллаба. Саашадаа хуби заяагаа Улаан-Үдэ хототой һүүлшынгээ үдэр хүрэтэр холбоһон байна. Түрүүн политпросвещениин байшанда консультантаар, «Знание» бүлгэмэй правленийн түрүүлэгшын орлогшоор хүдэлһэн юм. 1994 ондо Буряад Республикын Арадай Хуралда (тэрэ үедэ Верховно Совет байгаа) хүдэлжэ эхилһэн юм. Тэрэ гэхээр 2000 он болотор уласхоорондын ба можонуудай харилсаанай, үндэнэй яһатанай асуудалаар, ниитын ба шажанай нэгдэлнүүдэй талаар хорооной ахамад мэргэжэлтэнээр хүдэлөө гэжэ ажалайнь дэбтэртэ һүүлшын тэмдэглэл байна.

Энэ үедэ Гүрэ Цыденжапович 61 наһатай болоод байгаа. Пенсидэ гараашы наа, гараа хабсараад һуужа байгаагүй, эдэбхи үүсхэл гаргажа, ажабайдалай худалда һэргэг оролсожо байгаа. Нотагай бүлгэмэй ажал эмхидхэхэ ехэ шухала үүргэ тэрэндэ тудабэ. Энэндэ эдэбхитэй оролсожо, хэдэн жэлэй туршада Агаһаа гарбалтай зоной эблэл толгойлоһон байна. Энэмнай шадалтай залуубар хүнэй диилэхэ ажал гэжэ хэлэгдэжэ магад. Теэд Гүрэ ахатамнай энэнһээ багаханшые тунхаряагүй. Тэрэ үедэ нотаг

зоной дунда элдэбын үйлэ хэмжээ эмхидхэжэ, залуушуулые дахуулжа ябаа. Олоной урда үгэ хэлэхэдэ, аргагүй бэрхэ хүн байгаа юм. Олоонитэдэ аша тухатай, эмхидхэлэй хэрэгүүдһээ гадна шэнжэлхы, гэгээрэлэй ажал ехэ шухалада тоолодог байһан. Тэрэнэй статьянууд түгэлдэр удхаараа, мүлимэл хурса хэлээрэ илгардаг байгаа юм. Суута эрдэмтэд Цыбен Жамцарано, Регби Пубаев тухай статьянуудынь олоной һонирхол түрүүлбэ.

Иигээд лэ ябажал байха манай аха нүхэрэй байдалда хүлеэгдээгүй тодхор боложо, ами наһантаяа хахасабал даа. Тэрэниие хүндэлдэг зон нүхэдынь, дүүнэрын аргагүй шаналба. Юундэб гэхэдэ, угаараа зүгөөргүй бүхэриг хүн байгаа юм, эсэгэнь - ажалай баатар Митэбэй Цыденжаб 95 наһа хүрэнэн, һаяшаг наһа бараһан байна. Иигэжэ архинша этгээдүүд энэ дэлхэй дээрэ эгээл нангин хайрата зүйл болохо хүнэй ами наһа дайража һалгадаг байна. Мүнөө тэдэ түрмэдэ һуухагүй гэжэ түрэл гаралаа, адвокат, танил сагдаа мэтые ашгаһан, нэгэ мүрын олохо гэжэ бүхыгөөрөө оролдоно ёһотой.

Эдэ үдэрнүүдтэ аха нүхэр Гүрэ Цыденжапович Митуповай наһанһаа нүгшэһөөр 49 хоног гүйсэбэ. Арюун дурасхаалынь хэтэ мүнхэдөө үлэхэнь болтогой!

**М.ГАРМАЕВ.
М-Ж.ОЧИРОВ.**

«Хүхюу буряад» гэнэн республиканска конкурс «Ябаган зугаа» номинацида

Лхасаран ЛИНХОВОИНОЙ ШОГ ДУУНУУД

СССР-эй арадай артист Л.Линховоин Кремлийн курантнууд тухай, «Илалтын дуунһаа» эхилээд, хүрин хээрээ ургалжа унаад, Буряад оронойнгоо хүдөө нотагуудаар айлшалжа, бүдүүн суурьята хоолойгоор һайхан дуунуудаа ажаллаша, малша буряад арадтаа зорюулжа ябахатаа, урихан һайхан сэдхэлтэй, наадааша, шогууша, ёһотойл хүхюун буряад өөрөө болошоод ябадаг байгаа.

Л.Линховоиноной мэндэ ябаһан үедэ, 1959 оной намтар, таряа хурялгын халуун хаһа түлэг дундаа байбашые, нотагаймнай бүхы ажалшад клубта багтажа ядатараа олоороо суглараа һэмди. Хүн бүхэн колхозой нягталан бодогшын

дансада гараа табяад лэ, буряад арадайнгаа хүхюун дуушад, хатаршадые хараа, шагнаа һэмди. Тэрэ үеын Ленинэй нэрэмжэтэ колхознай харагшадайнгаа мүнгые салынһаа даража тоосоһон байгаа.

Тэрэ сагайнгаа һониншые, һайханшые наадануудые харадагнай мүнөөшые тэрэл зандаа һанагадаг юм. Цыден-Еши Бадмаев, Лариса Сахьянова, Николай Таров, Цырен Хоборков болон бусад артистнууд нүдэндэм харагдаһан ёһоороо үлэшэнхэй даа. Тэрэ үедэ абяа шангадхаха хэрэгсэлнүүд болон үргэн, уужам танхимтай соёлой байшангууд хүдөө нотагуудта үгышые наань, харагша, шагнагша хүбүүд, ба сагад, хүгшэд, үбгэд, бишыхан үхибүүд ямар гэгшын дуугайхан һуудаг, анхаралтайгаар шагнадаг һэм!

Харин мүнөө суута дуушаднай сууряанай булсуугаар амаа таглажархёод, хүгжэмэй хэрэгсэлнүүдээр шэхыемнай шангаар мушхажэ, дуун соогоо ямар үгэнүүдые аялгалнаб гэжэ һайнаар ойлгохыншые аргагүй боложо, үргэн уужам байшангай тала, оёор дороһоо абан дорьбожо, багашуулай шуу-

ан, харагшадый хоорондоо үгэ, зугаа соо һуудаг болонхойбди. Тиимэшые болоогүйдэ аргагүй гэжэ һанаха ушартай болонобди, яахадааб гэбэл, “һула табиһан һур, дэмы табиһан дээһэн” гэдэгэй ёһоор, хото, хүдөө илгаагүй боложо, ямар гэгшын теле-дамжуулга харана гээшэбибди? Радио шагнахаа болишонхойбди. 2001 оной февраль һарын гарамсаар, Захааминай аймагай радио утаһан дамжуулга хуряагаа. Зай, иигээд суута дуушандаа орожо, шогтой хүхюун дуунуудыень дурсаха сагни эхилбэ.

ЗАЛУУХАН БАСАГАНАЙ ДУУН

- Оодон бороороо эрээрэй даа,
Овьёос байхал даа, гасалангүй.
Орой болгоод эрээрэй даа,
Оромни бэлдээтэй гасалангүй.
Үндэр бороороо эрээрэй даа,
Үбһэн байхал даа, гасалангүй.
Үдэшэ болгоод эрээрэй даа,

- Үдэндээ хүлеэхэб гасалангүй.
Үнээдээ адуулжа ябахатам,
Үеын нэгэн “наашаа” гээ,
“Угы” гэжэ арсахадам,
“Үзэм, саахар мaa даа” гээ.
Хонидоо адуулжа ябахатам,
Холшор нэгэн “наашаа” гээ,
“Хожом” гэжэ арсахадам,
“Конфетэ, саахар мaa даа” гээ.

ЗАЛУУХАН ХҮБҮҮНЭЙ ДУУН

- Сабидар борымни хатар, жороо
Сарамһаа бууһан һалхиншуу.
Санданай Долгорой хасарынь
Сагаан саахарай амтаншуу.
Мүнсэгэр борымни хатар, жороо
Мүрэнһөө бууһан һалхиншуу.
Мүнхын Долгорой хасарынь
Мүнгэн саарһатай шоколадшуу.

- Бороо орохын хажуугаар,
Будан болоходоо, янаа гээшэб?
Болзороо нэгэдэхын хажуугаар,
“Болихом” гэхэдээ, янаа гээшэб?
Саһан орохын хажуугаар,
Һалхин болоходоо, янаа гээшэб?
Һаналаа нэгэдэхын хажуугаар,
“Һалахам” гэхэдээ, янаа гээшэб?

Эдэ дуунуудай хажуугаар нутагайм үбгэд, хүгшэдые, залуу үетэниие наадалан дуулахадаа, томо агдам бээе хүбхэлзүүлжэ байжа, хоёр нүдөө ээлжлүүлэн анибад-анибад гүүлэн, харагшадаяа, шагнагшадаяа бүришые һонирхуулдаг, ёһотойл арадай дуушан байгаал даа. Ази, Африкын оронуудар айлшалжа, буряад арадай дошхон хүрин хээрые суурхуулһан ёһотой хүхюун буряад ябаал даа.

Цыбикжаб НАЙДАНОВ.

Захааминай аймагай Михайловка һуурин.

Гандан гасанай ЗУРХАЙ

Майн 19, гарагай 2, монгол литын 20, сагаан бар, модондо хуудалтай, 5 шара мэнгэтэй. Холын харгыда гарахада, хани барисаа тогтооходо хайн үдэр. Харин үхэр мал худалдахые тэбшэхэ хэрэгтэй. Үнээ тайруулхада, баһал муу байха.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа һама, Жамсаран хуралнууд, 14 сагһаа Табан харюулга уншагдаха.

Майн 20, гарагай 3, монгол литын 21, сагаагшан түүлэй, агаарта хуудалтай, 4 ногоон мэнгэтэй. Аяншалгада ошоходо, тарья талха тарихада, мүн бусадшые зүб ёһоной хэрэгүүдые бээлүүлхэдэ хайн. Үнээ абхуулхань сээртэй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй

3 хүхэ мэнгэтэй. Ном үзэхэдэ, урлалда һурахата, "хүндэ хэрэгүүдые" бээлүүлхэдэ хайн. Холын харгыда гарахада муу байха. Үнэ абабал, эдэз хоол элбэгжэхэ.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа һама, Жамсаран хуралнууд, 14 сагһаа Табан харюулга уншагдаха.

Майн 22, гарагай 5, монгол литын 23, харагшан могой, газарта хуудалтай, 2 хара мэнгэтэй. Харгыда гарахада, эрдэм ухаа шудалхада, ном уншахада, эм найруулхада хайн. Үнэ абабал, эд зөөри элбэгжэхэ.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа һама, Жамсаран хуралнууд, 14 сагһаа Табан харюулга уншагдаха.

Майн 23, гарагай 6, монгол литын 24, хүхэ морин, түмэртэ хуудалтай, 1 сагаан мэнгэтэй. Анда нүхэд болоходо, үдэр бүрийн юрьеэнэй хэрэгүүдые бээлүүлхэдэ хайн. Холын харгыда гарахада, үнэ абахада муу.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа һама, Жамсаран хуралнууд, 14

сагһаа Табан харюулга уншагдаха.

Майн 24, гарагай 7, монгол литын 26, хүхэгшэн хонин, огторгойдо хуудалтай, 9 улаан мэнгэтэй. Газар хахалхада, эм найруулхада, эһээлтэ табихада, эд бараа болон мал худалдан абахада, худаг малтахада, мүн гэртэхи, газаахи ажал хэхэдэ хайн. Үнэ абабал, жаргалтай саг ерэхэ.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа Баян Намсарай, 14 сагһаа Банзрагша уншагдаха.

Майн 25, гарагай 1, монгол литын 27, улаан бишэн, үһанда хуудалтай, 8 сагаан мэнгэтэй. Үдэр бүрийн юрьеэнэй ажал хэхэдэ, хүнии тушаалда томилходо, эм найруулхада, нигүүлэхсы сэдхэлэй хэрэгүүдые үйлэдэхэдэ хайн. Холын харгыда гарахые, үнэ абахые сээрлэхэ хэрэгтэй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа Бурхан Баабай, 14 сагһаа Табан харюулга уншагдаха.

ЭХЭ МОНГОЛ ХЭЛЭМНЭЙ

Эдэ үгэнүүдые найнаар хадужа абагты

Table with 10 columns and 10 rows of Mongolian script characters for the letter 'P' (ᠫ).

Table with 10 columns and 10 rows of Mongolian script characters for the letter 'R' (ᠷ).

Лопсон ЧОЙНЗИН багша (И.В. Сотников) хэшээл үнгэргэбэ.

Table with 6 columns and 3 rows showing the Cyrillic transliterations and Mongolian characters for the letter 'P' (ᠫ).

Буряад үнэн newspaper header with logo and contact information.

Phone numbers and address information for the newspaper's editorial office.

Subscription information and pricing details for the newspaper.

Нангин ехэ шүтөөн

ЯНЖИМА БУРХАНАЙ ОРДОН ҮРГӨӨ ОЛОНОЙ ОРОЛДОЛГООР МҮНДЭЛӨӨЛ

Юнэн жэлэй саана, 2005 оной майн 2-то Россиин Буддын шажантай заншалта Сангхын Бандида Хамба-лама Дамба Аюшеев Баргажан голой Яаригта нууринай хажууда Янжима бурханай гэжээн дүрэ зурагыг энэ дэлхэйдэ олгуулһан байна. Жэл үнгэрхэдэ, энэ газарта Баргажанай дасанай түрүүшын дуган бодхоогдоһон юм. Энэдхэгтэ арбан жэл нуралсал гараһан Цыден Намжилов дасанай шэрээтээр томилогдоо нэн. Тэрэ гэнээр жэл бүхэндэ хүндэтэ Бандида Хамба-лама Д. Аюшеевэй хүтэлбэри доро эндэ Янжима бурханда зориулагдаһан ехэ хурал болодог.

Табан жэл үнгэрхэдэ, эндэ айхабтар олон зоной оршомдо ехэ мүргэл, мүн «Эрын гурбан наадан» болоһон юм. Тиихэдэ Янжима бурханай эртэ урдын энэдхэг «Сарасвати» гэнэн нэрээрнэ нэрлэгдэһэн мэдээсэлэй түб нээгдээ нэн.

Баргажан голой зон эбээрээ хэлсэжэ, дасанаа нэргээн бодхоохо гэжэ шийдэһэн байна. 1832 ондо байгуулагдаһан энэ дасан урид Боргогол горхой хажууда, удаань Сагаан Нуурай эрьедэ оршодог нэн. 1880 ондо гурбан дабхар ехэ дасанай байшан баригдаһан түүхэтэй. Совет үедэ, шажанда хүзэгтэй зоние хашалган хамалганай хүрөөтэй сагта, Баргажанай дасан хаагдаһан, лама багшанар тушаагдаһан юм. Дасанай мүргэл шүтөөнэй хэрэгсэлнүүд, нангин хүлдэтэ зүйлнүүд Баргажанай үндэрнүүдэй нэгэн болохо Уулзаха хадын хормойдо хадагалагдаад, тэрэ нюуса газарын мүнөө хүрэтэр мэдэгдэхгүй юм.

Янжима бурханай ордон барилгын дүүрэнэй ушараар Бурядай филармониин байшан соо хандиб үргэлэй хэмжээ ябуулга үнгэрөө. Энэ ордон барилгыг харгалзалгын зүблэлэй түрүүлэгшэ, республикын парламентын спикер **Матвей Гершевич** иигэжэ хэлэбэ:

- Янжима бурханай дүрын Баргажанда харагдаһаниинь бидэнэй, Баргажанай хүн зоной, ехэ аза талаан гэшэ. Дасанай барилгада ганса хүзэгтэйшүүл бэшэ, мүн бусад яһатанай түлөөлэгшэд, манай республикада ажаһуугша арад түмэн хамжан оролсоо. Буянтай энэ хэрэгтэ гүрэн түрэшье хабаадалсаа, гүрэнэй бюджетһээ шажан мүргэлэй барилгануудта мүнгэ һомолхо талаар онсо статья бии юм. Энэ барилга бээлүүлжэ харюусалгатай үүргэ «Бест плюс» компанида (хүтэлбэрилэгшэнь **В.Н. Байминов**) даалгагдажа, тэдэнэр түргэн болзорто, шанартайгаар ажалаа дүүргэбэ гэшэ.

Дасанай шэрээтэ Цыден ламын бээлүүлһэн аша үрэтэй ажалые тэмдэглэхэ хүсэлтэйб. Харгалзалгын зүблэл мүнгэ суглуулхда туһалаал юм аабза. Харин **Цыден лама** эмхидхэгшын ехэ арга дүрэтэй, зоноо дахуулжа, залан хүтэлжэ шадаха санаартан байна.

Янжима бурханда зальбархая ганса Буряадһаа бэшэ, мүн бүхы Россиһаа, хари гүрэнүүдһээшье зон ерэдэг болонхой. Олон зоной хүзэг оролдолгоор баригдаһан Баргажана й дасан Россиин эгээн үзэсхэлэн, нангин шүтөөнүүдэй нэгэн болохо гээд ханагдана.

Республикын соелой министр **Тимур Цыбиковэй** тэмдэглэһээр, Янжима бурхан (Сарасвати) дархан урлал бүтээгшэдтэ, зохёолшодто, дуушад болон хатаршадта уран бэлиг, дали жэгүүр үршөөдэг шэди-

Янжима бурханай ордон

Слингтэй эжынэрэй ёохор

Буряад циркын "одод"

тэй. Хүнгэн бэшэ мүнөө сагта шажан мүргэл, хүзэг бишэрэл онсо нүлөөтэй. Хатуу шэрүүн үйлэ хэрэгүүд тухай үдэр бүри дуулдажал байхада, хүнэй сэдхэлдэ энхэрэл ба этигэл яаха аргагүй хэрэгтэй. Найн найханда, хүнэй зүрхэ сэдхэлэй сэбэр дулаан

ульһанда, орон нютагайнгаа бурхан сахюусадта, түрэл Эхэ орондоо этигэн, түшэглэн ябахандаа, газар дэлхэйдэ ажаһуухадашье урматай ха юм.

Олон зуун жэлнүүдтэ энэ дасан арад түмэндэ аша туһаяа хүргэхэ, зондо зол заяа үршөөхэ гээд найдагдана.

Россида Бандида Хамба-ламын тушаал хэргэмэй байгуулагдаһаар 250 жэлэй ойн баярай жэлдэ, болзорһоо нэгэ жэл урид, Янжима бурханай ордон баригдаба. Энэ дасанай арамнайһаа тус ехэ ойн баярай олон хэмжээ ябуулгануудта эхи табигдахань гэшэ.

Республикын Толгойлогшын болон Правительствын Захиргаанай Хүтэлбэрилэгшын нэгэдэхи орлогшо **Станислав Тэлин** 1930-аад онуудта Баргажанай дасанай хандаргагдахада, нюугдаад, олдохоео болиһон нангин шүтөөнэй хэрэгсэлнүүд дахинаа бусаха сагаа хүлээнэ ха гээд хэлэбэ. Магад, Янжима бурханай шэнэ ордон соо залархада, бүхы зоной наманшалан хүгэдэхэдэ, үрданай тэрэ хоморой шухаг, Соодой ламын намтарта хабаатай хадаа Баргажанай зоной илангаяа ехээр хүгэдэн зальбардаг зүйлнүүд одоошье олдохо аалам?! Гүрэн түрын зүгһөө тус ордоной барилгада 2 миллион түхэриг һомологдоо гээд мэдээсгдэбэ.

Удаань Баргажанай аймагай захиргаанай толгойлогшо **Иван Мельников**, нютагуудай гулваанар хандиб үргэбэ. Ганса баргажанаархин бэшэ, бусад аймагуудай захиргаанай зүгһөө, олон дасануудай шэрээтэнэр, ниитын эмхинүүдэй болон элдэб компани, фирмэ, предпритинүүдэй, ажахынуудай зүгһөө мүнгэн дамжуулагдана нэн.

Хандиб үргэлгын энэ хэмжээндэ Бурядай эрхим соёлшод, уран бэлигтэн-алдар суута "Байгал" театрай, Бурядай Гүрэнэй циркын, Оперо болон баледэй театрай, бусад бүлгэмүүдэй артистнар хабаадажа, сугларагшадые хужарлуулаа. Харагдай хонирхол ехээр татаһан юумэн гэхэдэ, "слинг" гэжэ нэрэтэй ута бүдөөр хүүгэдэ үлгүдүүлэн орёгоод, бээдэ үргэлһэн буряад найхан дэглэтэй залуу эжынэр огсом ёохор хатарба:

**Арбан сагаан хургая
Адхан байжа хатарая.
Хоолой соохи зугаагаа
Хэлсэн байжа хатарая.**

"Бурядай слинг-эжынэр" гэнэн ниигэмые 2010 ондо Янжина Данзанова эмхидхэ нэн. ВКонтakte залуу эжынэр танилсаад, яагаад слинг зүүхэдэ аятайб, яагаад сүлөө сагаа аша үрэтэйгөөр эмхидхэхэб гэжэ хэлсэдэг юм. Тэдэнэр "Мүнхэ полк" гэнэн хэмжээндэ, теннисээр мурьсөөндэ оролсоо. Эгээн ехэ хонирхол үүсхэн хэрэгын "слинг-ёохор" болоно. Гунсыма Самбяловагай хүтэлбэри доро эжынэр хүүгэдэ слинг соо нуулгаад, ёохор хатаржа нураа. Үбшэн заахан Тая Ермолаевагай эмшэлгэдэ хэрэгтэй мүнгэ суглуулхын тула эмхидхэгдэһэн концертдэ тэдэ хабаадаа. Янжима бурханай ордон барилгада хандиб үргэлгын хэмжээндэ хабаадаһаниинь ехэ гүнзэгий удхатай гээд ханагдана. Янжима бурхан аба, эжынэртэ үхибүү үршөөдэг эди шэдитэй гээд хүзэгтэн этигэдэг.

Нигүүлэсхы энхэргэн ханаа хүсэл зоной сэдхэлдэ бадаруулдаг Янжима бурханай майн 23-да шэнэ ордондоо залархадань, хүндэтэ манай уншагшад, хүзэглэн шүтэхэ аргатайт.

**Дулма БАТОРОВА,
Туяна САМБЯЛОВА.**

Радна-Нима Базаровай, Гомбо Самбяловай, Татьяна Абрамовагай фото-зурагууд.